

**AZERBAYCAN CUMHURİYETİ EĞİTİM BAKANLIĞI**

**AZERBAYCAN DEVLET İKTİSAT UNİVERSİTESİ**

**TÜRK DÜNYASI İŞLETME FAKÜLTESİ**

**ULUSLARARASI İLİŞKİLER**

**LİSANS BİTİRME TEZİ**

**SOĞUK SAVAŞ SONRASI RUSYA UKRAYNA İLİŞKİLERİ**

**Hazırlayan**

**Leyla BEHBUDOVA**

**1317.02040**

**BAKÜ-2017**

**AZERBAYCAN CUMHURİYETİ EĞİTİM BAKANLIĞI**  
**AZERBAYCAN DEVLET İKTİSAT UNİVERSİTESİ**  
**TÜRK DÜNYASI İŞLETME FAKÜLTESİ**  
**ULUSLARARASI İLİŞKİLER**

**LİSANS BİTİRME TEZİ**  
**SOĞUK SAVAŞ SONRASI RUSYA UKRAYNA İLİŞKİLERİ**

**Hazırlayan**

**Leyla BEHBUDOVA**

**1317.02040**

**Tez Danışmanı**

**Dr. Elşen Memmedli**

**BAKÜ-2017**

## ÖZET

Geçmişten günümüze Rusya ve Ukrayna arasında aynı kökenden geldikleri için ilişkiler farklı mecralarda gelişmeler göstermiştir. Bazen slavların başına geçmek için kıyasıya mücadele etmişler, bazen de birlik oluşturmuşlar. Ancak Orta Çağda Ukrayna'nın Lehler tarafından tutulması ile kültürel ve yaşam tarzı bakımından farklılıklar ortaya çıkmıştır.

17. yüzyılda Ruslar tarafından ele geçirilen Ukrayna topraklarında hep ruslaştırma siyaseti mevcut olmuş ve bu kesintisiz olarak devam etmiştir. Osmanlı ve Lehlerin zayıflamasından yararlanan Rusya bu toprakları tamamen kontrolü altına almış ve hatta önceleri kendilerine karşı bile soygunculuk yapan Kazakları Lehlere ve Osmanlılara karşı kullana bilmiştir.

SSCB döneminde Ukrayna ve Rusya en güçlü sanayi ve teknoloji devletleri idi bu birliğe ait olan cumhuriyetler içinde. Bunun yanı sıra Rusya SSCB döneminde diğer cumhuriyetleri olduğu gibi Ukraynayı da hep kontrolü altında tutmuştur.

SSCB'nin dağılmasından sonra liberal ekonominin fırsatlarından yararlanmak ve Rusya'nın etki alanında çıkma politikaları yürüten Ukrayna Avrupa Birliği ile yakınlaşma ve Bağımsız Devletler Topluluğunda Rusya'ya karşı bir birlik oluşturma çabaları içine girmiştir.

Ukraynanın kendinden uzaklaşmasını istemeyen Rusya hem Kırımın önemli geçit rolünü oynaması nedeniyle, hem de Ukraynayı kontrol altında tutmak amacıyla doğal gaz ve Kırım sorunları ile

**bunu başarmaya çalışmıştır. Hatta Ukraynanın tüm bunlara rağmen Rusyadan uzaklaşmak istemesi üzerine Rusya kış aylarında doğal gazı kesmekten ilave, 2014 yılında Kırımı silah gücüne ilhak etmiştir. Bunun sonucunda tamamen Rusyadan uzaklaşma politikasına geçen Ukrayna Avrupaya daha da yakınlaşmıştır.**

## **İÇİNDEKİLER**

|                         |             |
|-------------------------|-------------|
| <b>ÖZET.....</b>        | <b>iii</b>  |
| <b>İÇİNDEKİLER.....</b> | <b>v</b>    |
| <b>KISALTMALAR.....</b> | <b>viii</b> |
| <b>GİRİŞ.....</b>       | <b>1</b>    |

### **BÖLÜM I:**

#### **RUSYA VE UKRAYNA'YA GENEL BİR BAKIŞ**

|                                |           |
|--------------------------------|-----------|
| <b>1.1. Rusya.....</b>         | <b>3</b>  |
| 1.1.1. Tarih.....              | 3         |
| 1.1.2. Coğrafi Konumu.....     | 7         |
| 1.1.3. Ekonomisi.....          | 9         |
| 1.1.4. Siyasi Yapılanması..... | 15        |
| <b>1.2. Ukrayna.....</b>       | <b>18</b> |
| 1.2.1. Tarihi.....             | 18        |
| 1.2.2. Coğrafi Konumu.....     | 23        |
| 1.2.3. Ekonomisi.....          | 24        |
| 1.2.4. Siyasi Yapılanması..... | 28        |

### **BÖLÜM II:**

#### **TARİHİ RUSYA VE UKRAYNA İLİŞKİLERİ**

|                                   |           |
|-----------------------------------|-----------|
| <b>2.1. Siyasi İlişkiler.....</b> | <b>31</b> |
|-----------------------------------|-----------|

|                                                           |           |
|-----------------------------------------------------------|-----------|
| <b>2.2. Ukrayna ve Rusya Arasındaki Farklılıklar.....</b> | <b>33</b> |
| <b>2.3. Ukrayna'nın Jeopolitik Konumu.....</b>            | <b>38</b> |

### **BÖLÜM III:**

#### **SSCB DAĞILDIKTAN SONRA RUSYA VE UKRAYNA İLİŞKİLERİ**

|                                          |           |
|------------------------------------------|-----------|
| <b>3.1. Siyasi İlişkiler.....</b>        | <b>43</b> |
| 3.1.1. Rusya'nın Ukrayna Politikası..... | 43        |
| 3.1.2. Ukrayna'nın Rusya Politikası..... | 48        |
| 3.1.3. Kırım Sorunu.....                 | 41        |
| <b>3.2. Ekonomik İlişkiler.....</b>      | <b>56</b> |
| <b>3.3. Kültürel İlişkiler .....</b>     | <b>59</b> |
| <b>SONUÇ.....</b>                        | <b>62</b> |
| <b>KAYNAKÇA.....</b>                     | <b>64</b> |

## KISALTMALAR

|                                        |                                         |
|----------------------------------------|-----------------------------------------|
| <b>AB :</b>                            | Avrupa Birliğ                           |
| <b>ABD:</b>                            | Amerika Birleşik Devletleri             |
| <b>BDT:</b>                            | Bağımsız Devletler Topluluğu            |
| <b>SSCB:</b>                           | Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği |
| <b>AGİT (OSCE):</b>                    | Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı  |
| <b>GUUAM :</b><br>Azerbaycan – Moldova | Gürcistan – Ukrayna – Özbekistan –      |
| <b>IMF:</b>                            | Uluslararası Para Fonu                  |
| <b>KGB:</b>                            | Sovyet Gizli Haber Alma Teşkilatı       |
| <b>NATO:</b>                           | Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı     |
| <b>s.</b>                              | sayfa                                   |
| <b>a.g.e.</b>                          | Adı Geçen Eser                          |

## GİRİŞ

Rusya ve Ukraynanın ortak devletleri olan Kiyef devleti 9. yüzyılda kurulmuş ve bundan sonra slavlar genişlemeye yeni araziler ele geçirmeye başlamışlar. Zaman zaman bir birlerinden farklı devletlere sahip olmuşlar, bazen diğer halklar veya devletler tarafından arazilerinin bir kısmı veya kurdukları devletlerin bazıları işgal edilmiş ve bu medeniyetlerin tesiri altında genel slav kültüründen farklı gelişmeler bile göstermişlerdir.

Araştırma tezimizde bu farklı gelişmelerin hangi düzeyde yaşandığını daha derinden incelemek için ayrı ayrılıkta iki büyük slav devleti olan Rusya ve Ukrayna tarihi, coğrafyası, ekonomisi ve diğer önemli etkenleri birinci bölümde detaylı bir şekilde incelenmiştir. Ukraynalılardan farklı olarak Rusya hep emperyal güç olmak peşinde koşmuş ve farklı zamanlarda bunu başara bilmiştir. Bunun aksine Ukrayna arazileri zaman zaman Ruslar, Polonya ve Lehler tarafından, sonra Osmanlı devleti tarafından ele geçirilmiş ve bu devletlerin kültürel, ekonomik, siyasal etkisi altında gelişmiştir. Bunun için Ukrayna hep Rusyadan farklı bir yapıya sahip olmuştur.

İkinci bölümde SSCB döneminde Ukrayna ve Rusya arasında mevcut olan siyasi ilişkiler, farklılıklar ve Ukraynanın jeopolitik önemi incelenmiştir. SSCB döneminde Ukrayna genel itibariyle Rusyanın kontrolü altında olmuş ve Moskovanın verdiği talimatlara uygun bir şekilde hareket etmiştir. Bu sıkı yönetime ve kontrole rağmen, tarihten gelen farklı gelişme düzeyine uygun olarak SSCB Ukraynanın sahip olduğu kültürel mirasını yok ede bilmemiştir. Ukrayna yerleştiği



coğrafik alana göre ister SSCB döneminde olsun, isterse de bağımsızlık yıllarında hem Rusya, hem de Avrupa devletleri için muazzam bir öneme sahip olmuştur.

Tezin üçüncü bölümünde Soğuk Savaş sonrası, yani SSCB'nin dağılmasından sonra Rusya ve Ukrayna ilişkileri farklı perspektiflerden incelenmiştir. Rusya ve Ukrayna'nın bir birlerine olan politikaları kendi amaçları doğrultusunda farklı dönemlerde değişimler yaşamıştır. Bağımsızlığın ilk yıllarında Rusyaya karşı daha dikkatli olan Ukrayna sonraki yıllarda daha belirgin bir şekilde Rusyadan uzaklaşma politikası izlemiştir. Bunun temel nedenlerinden biri Rusyanın Ukrayna içindeki sorunları alevlendirme girişimleri ve en önemlisi Kırım Sorunu olmuştur. Ukrayna'nın aksine Rusya bağımsızlığından itibaren Ukrayna'ı elden bırakmamak için bütün çabaları sarf etmiştir ve hatta zor bile kullanmıştır.

Tezin amacı tarihi yapıları ve siyasal çıkarları, kültürel farklılıkları ve benzerlikleri göz önünde bulundurularak, Ukrayna ve Rusya arasında mevcut ilişkileri derinden incelemektir.

## **BÖLÜM I:**

### **RUSYA VE UKRAYNA'YA GENEL BİR BAKIŞ**

#### **1.1. Rusya**

##### **1.1.1. Tarihi**

IX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Ladoga ve İlmen Gölü çevresinde birkaç Vereg-Rus knezi muhtelif yerlerde hâkimiyet kurdular. Ladoga Gölü kıyısındaki Aldagen şehrinde Rurik, Beloozero sahasında Sineus, İzborniks şehrinde (Pskov'a yakın) ise Truvor adlı Norman beyleri bulunuyorlardı. Askold ve Dir adlarındaki iki Vereg başbuğu da Kiev'de hâkimiyet sürüyorlardı. Bunların arasında en kuvvetlisi Rurik idi. Bir müddet sonra kuzeydeki bütün Slav ve Fin kavimleri onun hâkimiyetini tanıdılar. Bundan sonra Rurik, Ladoga gölünden hareket ederek, İlmen gölü kıyısındaki Ostragad şehrine gitti. Buraya Slavlar Novgorod (Yenişehir) ismini vermişlerdi. Rurik, kendisine rakip Vereg-Rus knezlerini ortadan kaldırdıktan sonra, bu geniş sahanın tek sahibi oldu. Geniş bir sahayı idâresi altına almayı başardığından ve yerli Slav ve Fin boyları üzerinde hâkimiyet kurduğundan dolayı Rurik Rus Devletinin kurucusu olarak kabul edilmiştir.<sup>1</sup>

Tarihsel olarak, Rus devletinin çekirdeği veya merkezi diye niteleyebileceğimiz Doğu Avrupa Ovası'nın üç temel özelliği dikkat çekmektedir: verimsiz toprak, doğal engellerin eksikliği ve büyük ırmak şebekeleri. Verimsiz toprak ve engelsiz arazi, bu alanda uzun süre göçebe milletlerin akınlarına dayanabilecek bir toplumun ortaya çıkışını

---

<sup>1</sup> Mualla Uydu Yücel, "Rusya Tarihi", [http://www.academia.edu/11167684/Rusya\\_Tarihi](http://www.academia.edu/11167684/Rusya_Tarihi) (Erişim tarihi: 22.05.2017), s. 10

engellemiştir. Aynı zamanda, teknolojik gelişmeler bu saldırılara karşı koyabilecek orduyu besleyecek bir siyasal ve ekonomik kurumun oluşmasına ortam yaratınca da, önceleri işgal edilmede kullanılan tehlikeli ırmak ağları ve engelsiz arazi bu kez içten dışarıya doğru açılmada ve işgal etmede yararlı birer araç haline gelmişlerdir. Ortaya çıkan devletin merkezinin bu ırmak ağlarının kavşağı-Moskova olması tesadüfi değildi. Engelsiz ve geniş arazinin kendiliğinden yayılmacı bir toplum yaratacağını söylemek doğru olmasa da, bu özelliklerin Rus tarihinde çok ciddi etkilere sahip olduğu kuşkusuzdur. Rus çarlarının arazilerini büyütme arzusu basit bir güçlenme ve sahip olma çabasının yanında, diğer ve ilk başlarda daha önemli bir güdünün sonucuydu. Engelsiz arazi güvenliğin "alan derinliği" (territorial depth) olarak algılanmasına neden oluyor ve daha fazla güvenliğin sınırları daha ötelere itmeyle sağlanacağı düşüncesini besliyordu. Söylendiği gibi, Rus devletinin inatla daha fazla araziye yönelik politikaları sadece güvenlik sorunuyla açıklanamaz. Ama ister yayılmacılık ister güvenlik dürtüsüyle yapılsın, konumuz açısından asıl dikkat edilmesi gereken, bir noktaya kadar genişlemenin zincirleme bir reaksiyona benzetilebilecek olaylar dizisini başlatmasıydı.<sup>2</sup>

9. yüzyılda, İskandinavya'dan gelen Viking kabileleri güneye, Avrupa Rusya'sına doğru, Baltık ve Karadeniz'e bağlanan ana su yollarını takip ederek hareket etmişlerdir. 13. yüzyıldaki Moğol istilasına kadar devam eden ilk monarşik hanedan Kiev'i başkent yapmıştır. Asya kıtasına yayılan Moğol İmparatorluğu birkaç topluluğa ya da bireysel

---

<sup>2</sup> Elnur Soltan, "Coğrafya, Tarih ve Rus Kimliği", <http://www.21yyte.org/assets/uploads/files/064-094%20elnur.PDF> (Erişim tarihi: 23.05.2017) , s. 66

krallıklara bölünmüştür; Rusya, Altınordu Hanlığı hükümrânlığı altına girmiştir. Sonraki iki sene boyunca Moskova, eyalet başkenti ve Hristiyan Ortodoks Kilisesi'nin merkezi olarak sürekli gelişmelere sahne olmaktadır.

15. yüzyılın sonlarında Moskova prensi III. İvan, kuzeyde Novgorod Cumhuriyeti de dahil Rusya'nın önemli yerlerini ilhak etmiş ve böylece ilk ulusal egemenliği kurmuştur. Torunu IV. Ivan, daha sonra devleti güneye ve Sibirya'ya doğru genişletmiştir. İvan "Çar" lakabını ilk kullananlardan birisi durumundadır.

1500 ve 17. yüzyılın ortaları arasındaki dönemin siyasi tarihini çar ile boyarlar olarak bilinen zengin, güçlü ve asil toprak sahipleri arasındaki mücadeleler karakterize etmektedir. Rus İmparatorluğu yavaş-yavaş güneye, Hazar Denizi'ne ve Sibirya'nın güneyine doğru yayılmaya başlamıştır. 17 ve 18. yüzyılların en önemli yöneticileri, Rusya'yı Avrupa'nın lider gücü haline getiren Büyük Petro (1682-1725) ile Petro tarafından başlatılan saldırgan dış politikayı devam ettirirken aydınlanma despotizmi politikası izleyen zeki ve enerjik bir yönetici olarak kabul edilen Katherine (1762-96)'dir. 19. yüzyılın ilk çeyreğinde Çar I. Aleksandr döneminde, çoğu insanın egemenliği altında yaşadığı Serflik sisteminin parçalanmasına yönelik ilk adımlar atılmıştır. Bununla beraber bu girişim Napolyon'un Rusya'yı işgal etmesiyle kesintiye uğramıştır. 1812'de Napolyon'un ordusu Moskova'dan çekilirken yok edilmiştir. Aleksandr'ın halefleri imparatorluğun Kafkasya'ya<sup>43</sup> doğru olan yayılışını tamamlamışlar ve İngiltere ile Orta Asya'nın etki alanlarına bölünmesi konusunda anlaşmaya varmaktadırlar. 1840'larda Sibirya'nın çoğu ilhak edilmiş, fakat 1905'e kadar doğu ve güneye kadar

olan genişleme, BDT'nin az ya da çok öncülerini oluşturarak, tamamlanamamıştır.<sup>3</sup> Bu tarihten sonra Bolşevik Hükümeti Meşrutiyetçiler, Demokratlar, Menşevik Partisi'nden Sosyalistler ve Enternasyoneleler gibi siyasi rakipleriyle mücadeleye başlamıştır. Bu rakipler, sonunda, monarşiyi tekrar kurmak isteyen beyazlarla birleşmiş ve ülke bir iç savaşa sürüklenmiştir. Bolşevikler, büyük ve yabancı devletlerce desteklenen uzun yıllar boyunca sürekli yenilenen Lev Troçki'nin liderliğindeki Kızılordu ile çarpışmıştır.

Bu büyük devletler, en önemli amaçları olan Rusya'daki ekonomik etkinliklerini sürdürmek ve Bolşevik İhtilali'ni tersine çevirmek için kendi seçtikleri rejimi yerleştirmeyi denemişlerdir. Eski rejimin imtiyazlıları arasında olan Kazakların da ayaklanmasıyla Bolşevikler Aralık 1917'de Çeka Örgütünü kurarak sistemli terör hareketlerine girişmişlerdir. Beyazlar, müttefiklerinin bütün yardımlarına rağmen kendi aralarındaki rekabet nedeniyle yenilmişlerdir. Bolşevikler Çar II. Nikola ve ailesini öldürmüştür (Temmuz 1918) ve Birinci Dünya Savaşı sonunda Almanya çökünce Rusya, Brest Litovski Antlaşması'nı tanımadığını açıklamıştır.

Bolşevikler, kaybedilen toprakları yeniden işgal etmeye başlamıştır. Güneyde başarılı olan Bolşevikler, Kuzeyde tutunamayıp 1920'de Litvanya, Estonya, Letonya ve Finlandiya'nın bağımsızlıklarını kabul etmişlerdir. Moskova, bu tarihten itibaren Ruslaştırma siyasetini bırakarak dil ve kültür muhtariyetlerini tanımıştır. Ülkenin ismi ismi

---

<sup>3</sup> Elnur Hasan Mikail, **Rus Dış Politikası ve Yeni Çar Putin**, Konya, IQ Kültür Sanat Yayıncılık-2007, ss. 22-23

Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti olarak değiştirilmiş ve bu özerklikler 1924 Anayasası ile tanınmışlardır.

### **1.1.2. Coğrafi Konumu**

Rusya Federasyonu, Kuzey Yarım Küre’de, Avrasya karasının kuzeyini kaplamaktadır. Büyük Okyanus ve Kuzey Buz Okyanusu’nun sularıyla çevrili olup, aynı zamanda Baltık Denizi, Karadeniz, Azak Denizi ve Hazar Gölü’nün sularıyla beslenmektedir. Ural Dağları ve Kumo-Manıç Girintisi, Rusya’yı Avrupa ve Asya bölümlerine ayırmaktadır.

Rusya, Avrupa’nın doğusu ile Asya’nın kuzeyinde, Avrasya topraklarının 1/3 alanını kapsayan topraklar üzerinde kuruludur. Ülkenin Avrupa bölümü (genel yüz ölçümünün yaklaşık %23’ü) Ural Dağları’ndan batısına kadar olan alanı içine almaktadır. Rusya’nın genel yüz ölçümünün yaklaşık %76’sını karşılayan Asya bölümü ise Ural’dan doğusuna kadar olan alanı kapsamaktadır.

Rusya’nın kuzeydeki en uç noktası Franz Josef Toprakları takımadalarından Rudolf Adası’ndaki Fligeli Burnu, kuzeydeki en uç kara noktası ise Taymır Yarımadası’ndaki Çelüskin Burnu’dur. Doğudaki en uç noktası Bering Boğazı’ndaki Ratmanov Adası, en uç kara noktası ise Çukotka’daki Dejnev Burnu’dur. Rusya’nın en güney noktası Azerbaycan’la Dağistan sınırında, Bazardüzü Dağı’nın güneybatı yönünde bulunmaktadır. Batıdaki en uç noktası ise Baltık Denizi’nin Gdansk Körfezi’ndeki Kaliningrad Oblastı’dır. Böylece Rusya’nın toprak uzunluğu batıdan doğuya yaklaşık 10.000 km iken, kuzeyden güneye

4.000 kilometreyi geçmektedir. Rusya'nın coğrafi merkezi Krasnoyarsk Krayı toprakları üzerinde, Vivi Gölü'nün güney-doğu kıyıları yakınında bulunmaktadır.<sup>4</sup>

Rusya'nın toplam sınır uzunluğu, 38.808 kilometresi deniz sınırı olmak üzere, 60.933 km.'dir. Ülke, Kazakistan'la (7598,6 km), Çin'le (4209,3 km), Moğolistan'la (3485 km), Ukrayna'yla (2245,8 km), Finlandiya'yla (1325,8 km), Beyaz Rusya'yla (1239 km), Abhazya ile (245 km), Güney Osetya ile (74 km), Gürcistan'la (561 km), Estonya ile (466,8 km), Azerbaycan'la (350 km), Litvanya ile (288,4 km), Polonya'yla (236,3 km), Letonya'yla (270,5 km), Norveç'le (219,1 km), Kuzey Kore'yle (39,4 km) kara sınırına; Japonya ile (194,3 km), ABD ile (49 km) deniz sınırına sahiptir.<sup>5</sup>

Rusya yüz ölçümü bakımından dünyanın en büyük ülkesi olmasına rağmen, iklim ve toprak şartları, topraklarının büyük bir bölümünde tarım yapılmasına el vermemektedir. Ülke, doğal zıtlıklar ülkesidir demek yanlış olmaz, öyle ki en sıcak ayda ortalama sıcaklık en kuzeyde +1 °C iken, Hazar girintisinde +25 °C'ye, Sibirya'nın güney-batısında ise +40 °C'ye kadar değişmektedir; en soğuk ayda sıcaklık Karadeniz kıyılarında +6 °C iken, kuzey-doğu Sibirya'da -50 °C'ye kadar düşmektedir.

---

<sup>4</sup> Elnur Soltan, a.g.m, s. 68

<sup>5</sup> "Rusya'nın Coğrafi Durumu ve Özellikleri" <http://www.rusca.pro/2013/02/rusyanin-cografi-durumu-ve-ozellikleri.html> (Erişim tarihi: (28.05.2017))

Dünya'nın en derin gölü Baykal, Avrupa'nın en yüksek tepesi Elbruz Dağı, Avrupa'nın en uzun nehri Volga (İdil) ve Avrupa'nın en geniş gölü Ladoga, Rusya'da bulunmaktadır.<sup>6</sup>

### **1.1.3. Ekonomisi**

İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda, yaşanan bunalım ve soykırım dünyaya hâkim olan Batı güçlerini dünya ekonomisinin ve insanlığın refahının artık ulus-devletlerin kaprislerine bırakılamayacağı yönünde ikna edici oldu. Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) ve Dünya Bankasının oluşumuna, Birleşmiş Milletler'in kurulmasına ve İnsan Hakları Beyannamesi'nin hazırlanmasına yol açan Bretton-Woods sözleşmesi 1944 ve 1948 yılları arasındaki küresel politik felsefe ve küresel ekonomiye yönelik kurumsal bir çerçeve ortaya koydu. Bu küreselleşmenin kurulması anlamına geliyordu ve her iki olay da Aydınlanma ilkelerine veya Batı-odaklı ilkelere temelleniyordu. Serbest Pazar düşüncesi Adam Smith'e kadar gidebilir. Küresel olarak desteklenen bireysel hakların toplum veya ulus-devletlerin haklarının önüne geçmesi ve üstüne çıkması Condorcet'in insanlar arası eşitlik düşlerine ve Immanuel Kant'ın dünya yönetimi idealine uygun düşüyordu.

Bu ilkeler 1989 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasına değin küresel düzeyde uygulanamadı. Çökmüfl bir Rus ekonomisi üzerinde IMF'nin serbest Pazar sistemini empoze etmeye çalışmasını, 1990'lı

---

<sup>6</sup> "Moskova Notları", <http://moskovanotlari.blogspot.com/2016/08/rusya-federasyonu-ulke-cografyas.html> (Erişim tarihi: 29.05.2017)



yılların başında Hint ve Çin ekonomilerinin (Çin politik sistemi olmasa da) gönüllü liberalizasyonu izledi.<sup>7</sup>

Aralık 1991’de Sovyetler Birliği’nin dağılışından bu yana sancılı bir kapitalist dönüşüm süreci yaşanan Rusya’da, bu sürecin doğurduğu önemli sorunlardan biri, giderek devletin meşruiyetinin önünde temel bir engel haline gelen yolsuzluk sorunudur. Bu bakımdan, halkın artan huzursuzluğuna rağmen çeşitli siyasi manevralar yoluyla 1991’den 1999’a kadar başkanlık koltuğunu bırakmayan Boris Yeltsin’in özellikle son yılları, devlet ile dönüşüm süreci içinde palazlanan finans-sanayi oligarşisi arasındaki hukukdışı ilişkilerin ayyuka çıktığı bir dönem olarak tarihe geçti.

Neoliberal şok terapi yaklaşımı, liberalizmin ideologlarının yıkılan komünizm karşısında yaşadıkları zafer sarhoşluğunun etkisiyle, 1990’ların başında yalnızca akademik çalışmalara değil, pek çok eski Doğu Bloku ülkesinde IMF gözetiminde yürütülen “piyasa ekonomisine geçiş” programlarına da damgasını vurmuştu. İlk kez büyük umutlarla, 1 Ocak 1990’da Polonya’da uygulanmaya başlanan şok terapi programı, daha sonra Çekoslovakya, Bulgaristan ve Rusya tarafından da benimsenmiş, makroekonomik istikrar önlemleri, ticaret rejimlerinin ve fiyatların serbestleştirilmesi politikaları ile kitlesel özelleştirmeler bu ülkelerde hızla yürürlüğe konmuştu. Bu uygulamaların sonuçları ülkeden ülkeye çeşitli değişiklikler gösterse de, 1994’e gelindiğinde yüksek enflasyon ve üretimde yaşanan olağanüstü düşüşler bu ülkelerin tümünün ortak sorunları olarak öne çıkınca, şok terapi programlarının

---

<sup>7</sup> Robert Adam (Çeviri: Şebnem Gökçen Dündar), “Küreselleşme ve Mimarlık”, Ege Mimarlık 2008, <http://izmimod.org.tr/egemim/66/26-31.pdf> , ss. 26-27 (Erişim tarihi: 12.05.2017)

vaadettiklerini gerçekleştirebileceklerine olan inanç hızla zayıflamaya başladı.

Rusya’da şok terapi programı, fiyatların büyük bölümünün 1 Ocak 1992’de serbestleştirilmesi operasyonu ile başlatıldı ve ilk somut sonucu Rus halkının yaşam standardının bir gece içinde yüzde 40 oranında düşmesi oldu. Ardından enflasyonun olağanüstü fırlayışı geldi ve fiyat artış hızı oranı 1992’deki yüzde 1353’lük sıçrayışından sonra, 1993’de ancak yüzde 806’ya, 1994’te yüzde 302’ye ve 1995’te yüzde 140’a indirilebildi. Sanayi üretimi, 1992 ile 1995 arasında her yıl bir önceki yıla göre yüzde 15 oranında geriledi. 1992-1994 yılları arasında hiper-enflasyon koşulları altında gerçekleştirilen küçük ve orta ölçekli işletmelerin kitlesel özelleştirilmesi süreci, son tahlilde mülkiyet hakları konusunu daha da belirsizleştirdiği gibi, işletme yöneticilerinin üretim sürecindeki otoritelerini geçici de olsa güçlendirmeleri sonucunu doğurdu.<sup>8</sup>

Rusya Federasyonu, büyük bir ekonomik gücün temeli olan doğal kaynaklara ve insan gücüne sahip dünyadaki belli başlı ülkelerden biri konumundadır. Rusya’nın sahip olduğu zengin doğal kaynak rezervleri ülke için büyük bir şans olmakla beraber ülke ekonomisi açısından bazı sakıncaları da beraberinde getirmektedir. Son on yıllık süreçte yüksek düzeyde seyreden petrol fiyatları ve elverişli ticaret hadlerinin ülkenin son yıllarda sağladığı güçlü büyümenin itici gücü olduğu düşünülmektedir. Ülkenin geniş yüzölçümü emek, doğal kaynaklar ve iş merkezleri arasında büyük mesafelere neden olduğu için ekonomik

---

<sup>8</sup> Pınar Bedirhanoğlu, “Rusya’da Kapitalist Dönüşüm Süreci, Yolsuzluk ve Neoliberalizm”, **Toplum ve Bilim Dergisi**, No.92, ss. 1-3

olarak bir dezavantaj oluşturmaktadır. Ülkedeki nehirlerin çoğunluğu doğubatı yönünde değil, kuzey-güney yönünde akmaktadır. Bu nedenle denize ulaşım çok zordur. Bu nedenlerle ülkedeki taşımacılık maliyetleri uluslararası ortalama maliyetlerin yaklaşık 3 katı kadar yüksektir. Merkezi planlama ve sahip olduğu zengin kaynaklar nedeni ile Rusya’da sanayi sektörü ağır sanayi yönünde gelişmiştir. Yakıt, enerji ve metalürji üretimi toplam sınai üretimin %35’ten fazlasını oluşturmaktadır. Elektrik ve gıda üretiminin sınai üretimdeki payının yaklaşık %25 olduğu göz önünde bulundurulduğunda ileri teknoloji ve tüketim malları üretiminin Rus ekonomisinde çok küçük bir payı olduğu ortaya çıkmaktadır. Tekstil sektörünü de kapsayan hafif sanayinin de sınai üretimdeki payı çok cüzi düzeydedir. Ekonomi büyük ölçekli sınai işletmelerin hakimiyetindedir. KOBİ’lerin GSYİH’den aldıkları pay, yalnızca %10-15 civarındadır. Bu oran, genellikle gelişmiş pazar ekonomilerinde ve geçiş ekonomilerinde %50 civarında veya daha da üzerindedir. Küçük ölçekli işletmelerin ekonomide yeterince rol alamamasının en önemli nedenlerinden biri yoğun vergi uygulamaları ve karmaşık hukuki düzenlemelerdir.<sup>9</sup>

Ülkenin doğal kaynaklar dışındaki ekonomik gücü 2008 küresel krizi sonrasında hızla zayıfladı. Bunun ilk nedeni ülke içindeki siyasi belirsizlik para ve hisse senedi piyasasındaki oynaklığı arttırdı. İkincisi Rusya’nın büyümesine ilişkin Batılı Ülkelerin kaygısının artması ve bunun sonrasında sermaye çıkışlarının başlaması. Üçüncüsü ise, ekonomiye olan güvenin aşınması ile tüketim ve yatırımların düşmesi.

---

<sup>9</sup> “Rusya Ülke Raporu, İzmir Ticaret Odası”,

[http://izto.org.tr/demo\\_betanix/uploads/cms/yonetim.ieu.edu.tr/5606\\_1470815421.pdf](http://izto.org.tr/demo_betanix/uploads/cms/yonetim.ieu.edu.tr/5606_1470815421.pdf) (Erişim tarihi: 03.06.2017)

Tüm bu sıraladıklarımız alt alta gelince Rusya’da GSYH’daki büyüme hızı düşmeye başladı. Vermiş olduğumuz tabloda sıraladığımız veriler Rusya’nın 2013 yılı ile birlikte tüketim ve yatırımda zorlandığını göstermektedir. Tüketimdeki düşüşte enflasyon oranının Kasım 2014 sonunda %9,1’e kadar yükselmesi ile Ruble’nin son altı ay da dolar karşısındaki değer yitirmesi ana etken oldu. 20 Haziran’da 1 Dolar=35,4 Ruble iken, 18 Aralık’da 1 Dolar=67,7 oldu, son 52 haftada Ruble Dolar karşısında öyle gidip geldi ki, marjlarda Ruble’nin değer kaybı yıl bazında kimi zaman %100’ü aştı. Yatırım harcamalarındaki düşüşte kur dengesizlikleri önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmakta, ancak en az onun kadar önemli olan bir başka unsur siyasi erke karşı (hükümete) güvensizliğin artması oldu.

Bu gelişmelerin sonucunda 2014 yılının üçüncü çeyreğine gelindiğinde ekonomi geçen yılın aynı dönemine göre ancak %0,8 büyüdü, enflasyon oranı yükseldi, fakat bu olumsuz verilere karşın cari fazla azalarak da olsa, halen devam ediyor (2012 yılında 71,3 milyar dolar olan cari fazlanın, 2014 yılında 58,1 milyar dolara, 2015 yılında ise 27 milyar dolara gerilemesi bekleniyor), Ekim ayı sonunda cari fazla/GSYH oranı 2,9 düzeyine kadar geriledi.<sup>10</sup>

Rusya ekonomisi her ne kadar cari fazla veriyor ise de, bunun tek nedeni petrol ve doğal gaz ihracından elde ettiği gelirdir. 2013 yılı sonunda elde ettiği ihracat gelirlerinin %68’i petrol ve doğal gaz satışından gelmektedir. Dolayısıyla petrol fiyatlarındaki düşüş Rusya’nın ihracat gelirini düşürmektedir. Bu da bütçe gelirlerinin aşağıya çekiyor. Bütçe dengesi bozulan ülkede, hükümet kamu harcamalarını eğitimden,

---

<sup>10</sup> Elnur Soltan, a.g.m, s. 69

sağlığa kadar) kısmak zorunda kalmaktadır. Bu da şu anda çok öne çıkmasa da, halk arasında huzursuzluk yaratmaktadır.<sup>11</sup>

Dünya siyasetinde etkili bir oyuncu konumunda olan Rusya, dış politikası sebebiyle uluslararası alanda zaman zaman sıkıntı yaşamaktadır. Ukrayna krizine yönelik tavrı ve müdahalesi nedeniyle ABD ve AB'nin ekonomik yaptırımlarına maruz kalan ülke, son dönemde ekonomik olarak sıkıntı yaşamaktadır. 2009'daki küresel finansal krizdeki % 7, 8'lik daralmayı saymazsak Rus ekonomisi son on yılda, yıllık ortalama %4, 4lük bir büyüme performansı göstermektedir. 2015 yılının ilk çeyreğinde gelen bilgiler, yaptırımların Rus ekonomisine olan etkilerinin ağırlaştığı yönündedir. 32 milyar dolar civarındaki ticaret hacmimizin bulunduğu Rusya'nın mevcut ekonomik gidişatından en çok etkilenen ülkelerden biri Türkiye'dir. Nitekim Rus ekonomisinin kötü gidişatı, bu ülke ile olan ticaret rakamlarımıza yansımıştır. 2015 yılının ilk 4 aylık döneminde Rusya'ya olan ihracatımız geçen yılın aynı dönemine göre % 37, ithalatımız %13 dolayında azalma göstermiştir. Rusya'da ev tekstili üretimi çok gelişmemiş olup tüketimin yüzde 90'dan fazlası ihracat ile karşılanmaktadır. 2014 yılında 1 milyar 127 milyon dolar ev tekstili ithalatı yapan Rusya buna karşılık 81 milyon dolar ihracat yapmıştır. 2014 yılında 684 bin dolar ev tekstili ürünü satın aldığımız Rusya'ya 308 milyon dolarlık ihracat gerçekleştirerek Rusya'nın ev tekstili tüketiminde en önemli tedarikçilerinden biri olmayı sürdürdük.

---

<sup>11</sup> Ömer Faruk Çolak, "Rusya Ekonomisi Üzerine, İktisat VE Toplum", Sayı 51, 2015, [http://www.omerfarukcolak.com/wp-content/uploads/2015/04/51\\_OFC.pdf](http://www.omerfarukcolak.com/wp-content/uploads/2015/04/51_OFC.pdf) (Eirşim tarihi: 17.05.2017) , ss. 53-54

Ruble'deki ciddi düşüş, daralan ekonomi ve geleceğe yönelik artan belirsizlikler Rusya'ya yönelik risk algısını arttırsa da bu büyük ekonomi, doğru stratejiler ile pazara girildiğinde başarılı sonuçlar alma noktasında ciddi potansiyel barındırmaya devam etmektedir.<sup>12</sup>

#### **1.1.4. Siyasi Yapılanması**

Çağdaş Rusya'da siyasi sistemin en önemli özelliği, geçişçiliğidir. Yeni siyasi sistemde yeni kurumları yer almasına rağmen, Sovyet sisteminin bazı unsurlarının değişmediği görülmektedir. Yani şu aşamada, Rusya'da demokrasinin oluşumundan söz etmek erken.

Mihail Gorbacov 1989 yılında, nomenklatura yaklaşımdan vazgeçildiğini resmen açıklamıştı. Ancak halen, özellikle taşrada devlet görevlerinde eski seçme usulleriyle belirlenmiş kadrolar mevcuttur. Yani kendi yeteneklerine göre değil, anket sonuçları ve torpil vasıtasıyla yönetime getirilmişlerdir.

Nomenklatura üzerinde yükselen siyasi sistemin yok edilmemesi, komünist parti tekelinin kırılmaması ve efektif yöneticilerin işbaşına getirilmemesi devlet kurumlarını zayıflattı. Yükselen siyasi rekabet ve siyasal anlaşmazlıklar nedeniyle vatandaşın ve sosyal grupların birbirine aykırı olan çıkarlarını bütünleştirmek oldukça zor olmuştur.

Çağdaş Rus toplumunun siyasi sisteminde bir takım özellikler bulunmaktadır. Sistemin kurumlar kesiminde, iktidar fonksiyonlarının yeniden dağılmasında, icraatçı organların bariz üstünlüğü görülmektedir. Buna karşılık, yasamanın büyük ölçüde sınırlandırılması söz konusudur.

---

<sup>12</sup> "Rusya Ülke Raporu, Tetsiad",

[http://www.tetsiad.org/files/downloads/bilgi\\_bankasi/ulke\\_raporlari/RUSYA%20Ulke%20Raporu.pdf](http://www.tetsiad.org/files/downloads/bilgi_bankasi/ulke_raporlari/RUSYA%20Ulke%20Raporu.pdf)  
(Erişim tarihi: 24.05.2017)

Bu durum yasayı yapanları, yasaların uygulanması sürecini izlemekten alıkoymakta; cumhurbaşkanı, hükümet ve başbakanı öne çıkarmaktadır. Çoğulluktan anlaşılması gereken, merkezin federatif birimlere bazı yasama ve icra yetkilerini vermesidir.

Rusya’da siyasi partilerin iktidar ve toplum üzerindeki etkisi düşüktür. Burada siyasi yapı ile kültürel taban arasında bir çelişki mevcut olup, sorumlu geçiş döneminin kendisidir. Eski sisteme ait kurumların (SBKP, Temsilciler Meclisleri) yerine yenilerin (Cumhurbaşkanı, Federal Meclis gibi) geçmesi, toplumun siyasi kültürünün değişiminden daha hızlı olmaktadır.<sup>13</sup>

Rusya, başkanlık sistemiyle idare edilen, kendi Anayasaları ile yasama ve yürütme organlarına sahip 21 cumhuriyet, 9 eyalet (Krai), 46 il (Oblast), 2 federal statüye sahip şehir (Moskova ve St. Petersburg), 1 özerk il (Avtonomnaya Oblast-Yahudi Özerk İli) ve 4 özerk yöre (Avtonomniy Okrug) olmak üzere, 83 idari birimli bir federasyondur.<sup>14</sup> Yürütme organı: Anayasa uyarınca yürütme erkinin başı konumundaki Devlet Başkanı, altı yılda bir halk tarafından seçilmektedir. 4 Mart 2012 tarihinde gerçekleştirilen son seçimlerde Vladimir Putin % 63,6’lık oy oranıyla ilk turda Devlet Başkanı seçilmiştir.

Başbakan, Anayasa gereğince Devlet Başkanı tarafından atanmakta ve yine Devlet Başkanı’nın onayını alarak Hükümetini

---

<sup>13</sup> Aydın İbrahimov, “Rusya’da Siyasi Sistemin Temel Özellikleri”,

<http://www.dagarcikturkiye.com/rusyada-siyasi-sistemin-temel-ozellikleri-yd-176.html> (Erişim tarihi: 21.05.2016)

<sup>14</sup> Hüseyin Diriöz, “Rusya Federasyonu’nun Siyasi Yapısı ve Yönetimi”s, 01.03.2017,

<http://moskova.be.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=219665> (Eirşim tarihi: 28.05.2017)

oluşturmaktadır. Hükümetin göreve başlaması için Başbakan'ın Duma'dan güvenoyu alması gerekmektedir. Başbakanlık görevini 8 Mayıs 2012 tarihinden bu yana eski Devlet Başkanı Dmitri Medvedev yürütmektedir. Hükümet'te 1 Başbakan Birinci Yardımcısı, 6 Başbakan Yardımcısı ve 21 Bakan bulunmaktadır.

Yasama: Federal Parlamento'nun iki meclisi bulunmaktadır: Bunlardan Federasyon Konseyi, her bir 83 federal birimin başkanı tarafından atanan ve bölge yasama organınca üyeleri arasından seçilen iki temsilciden oluşmaktadır. Parlamento'nun alt kanadı Devlet Duması'nın ise 450 üyesi bulunmaktadır. 4 Aralık 2011'de yapılan son seçimlerde ülke barajı son kez %7 olarak uygulanmıştır. Bir sonraki seçimlerde (18 Eylül) baraj %5 olmuştur.<sup>15</sup>

13 Eylül 2015 tarihinde Rusya'nın 83 federe biriminde yaklaşık 11 bin makam için kısmi yerel seçimler gerçekleştirilmiştir.

Başkan/vali seçimi yapılan toplam 21 federe birimin 19'unda halihazırda başkan/vali olan iktidardaki Birleşik Rusya Partili adaylar yarışı önde bitirmiş; Smolensk'in mevcut Liberal Demokrat Partili valisi de yeniden seçilmiştir. Sibiry'a'da bulunan İrkutsk bölgesinde hiçbir adayın ilk turda seçilmek için gerekli olan % 50 oy oranına ulaşamaması üzerine seçimler ikinci tura kalmış; ikinci turda mevcut Birleşik Rusya Partili Vali'nin yerine Komünist Partili aday Sergey Levçenko seçimi kazanmıştır.

Bölgesel parlamento seçimlerinde de, Birleşik Rusya Partisi, % 61 oy oranıyla seçimlerin galibi durumundadır. Bölgesel parlamentolarda

---

<sup>15</sup> “Rusya Ülke Raporu, Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı”,

[http://www.oka.org.tr/Documents/Rusya\\_Ulke\\_Raporu.pdf](http://www.oka.org.tr/Documents/Rusya_Ulke_Raporu.pdf) (Erişim tarihi: 01.06.2017)



çoğunluğu elde eden Birleşik Rusya Partisi'ni, federal parlamentoda temsil edilen diğer siyasi partiler olan Komünist Parti, Liberal Demokrat Parti ve Adil Rusya Partisi izlemiştir.

Yıl içinde muhalefetin güçlü bir görünüm sergileyebildiği pek söylenemez.

18 Eylül 2016 tarihinde Duma üyelikleri için seçim yapılmıştır. Genel Başkanlığını Dmitri Medvedev'in yaptığı Birleşik Rusya Partisi % 54,18'lik oy oranıyla seçimden birinci çıkarken, % 5'lik ülke barajını aşan diğer partiler Komünist Parti (% 13,35), Liberal Demokrat Parti (%13,16) ve Adil Rusya Partisi (6,21) olmuştur. Bu sonuçlara göre, 450 üyeli Duma'da Birleşik Rusya Partisi 343 sandalye kazanmış; diğer üç parti sırasıyla 42, 39 ve 23 milletvekilliği elde etmiştir. Duma'nın yeni başkanı olarak ise Vyacheslav Volodin seçilmiştir.<sup>16</sup>

## **1.2. Ukrayna**

### **1.2.1. Tarihi**

Ortaçağ'da genel karakterini kazanan Ukrayna tarihini Kiyef/Kiev Prenslığı, Litvanya-Lehistan ve Rus-Osmanlı hakimiyeti, Kazaklar ve Hatmanlık Devleti, XIX. yüzyıl milli ve kültürel uyanışı ve ulusal Ukrayna Devleti'nin doğuşu gibi farklı dönemlere ayırmak mümkündür. Kelime itibariyle “serhad, sınır bölgesi” anlamına gelen Ukrayna'nın geçmişte burada var olmuş bütün devlet ve toplulukların ortak tarihinin

---

<sup>16</sup> Rabia Bilge, “Putin Dönemi Rusya'sına Genel Bir Bakış”, <http://sahipkiran.org/2016/05/14/putin-donemi-rusyasi/> (Erişim tarihi: 02.06.2017)

ülkesi ve halkının da bunların karışımından meydana geldiğini ileri sürmek tarihsel verilere ters düşmez. Ukrayna coğrafyasının ilk sakinleri Kimmerler, İskitler ve Sarmatlar'dır. II. yüzyıla kadar süren Sarmat egemenliğine Alman asıllı Gotlar son verdi. 375'te Ukrayna'yı istila eden Hunlar, Got egemenliğini ortadan kaldırdı. Hun istilasının yol açtığı Kavimler göçü sebebiyle boşalan Ukrayna arazisi V. yüzyılda Türk asıllı İdil Bulgarları, VI. yüzyılda Avarlar tarafından ele geçirildi. Ukrayna üzerinde bu şekilde başlayan Türk kavimleri etkisi VII-XIII. yüzyıllar arasında Hazarlar, Peçenekler, Uzlar (Tork) ve Kumanlar'la devam etti. Orta Dinyeper, Pripet nehri, Karpat dağları ve Vistül nehri sahaları eski Slavlar'ın ana yurdu olarak kabul edildi. Siyasi birliğe sahip olamayan Slavlar'ın büyük kısmı VIII. yüzyılın başlarında Hazar Hakanlığı'nın egemenliği altına girdi. Ukrayna'nın erken tarihi, Varegler tarafından kurulan ve 1240'-ta Tatarlar tarafından yıkılan Kiyef Prenslığı ile bağlantılıdır. Kiyef Prenslığı'nın "Kiy, Koy, Kay" varyantlı bir Türk kabilesince oluşturulduğu, ilk knezlerin "kagan" unvanı taşıdığı, merkezleri Kiyef'in de bunların adına dayandığı ileri sürülür. Kiyef, Altın Orda Hanlığı'nın işgali sırasında Minkirman / Mankirman şeklinde anılıyordu; XVI. yüzyıl başlarında bazı Osmanlı belgelerinde bu adlandırmaya rastlanır. Doğudaki bölgeler Tatar hakimiyeti altına girerken batı kısımları nisbeten bu ağır baskıya tahammül edebilmiştir. Kiyef Prenslığı'nın dağılmasından sonra değişik yerlerde farklı prenslerin (knez) hüküm sürdüğü bir döneme girildi. Ukrayna knezliklerinin en önemlisi olan Galiçya ile (Haliç) Wlademir

(Lodomerya) arasında meydana gelen birleşik prenslik 1323'te Litvanya tarafından zaptedildi, Galiçya ise 1352'de Polonya'nın eline geçti.<sup>17</sup>

17. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Polonya Devleti bünyesinden ayrılan Ukrayna, bu dönemden itibaren görünüşte çok farklı olmadığı ama yazın ve dini olarak ayrıldıkları Polonya kültüründen uzaklaşmaya başladılar. Bu sebeplerden dolayı Ukrayna toplumu Rus kültüründen etkilenmeye başladı ve Ukraynalılar milli özelliklerini kaybetmeye başladılar. Ukrayna, askeri, politik ve diğer bakımlardan kendisinden üstün olan Rusya ile yarışamadı. Rus merkezi hükümetinin daha sonra Ukrayna siyasi mekanizmasına etkisiyle Ukrayna siyasi bütünlüğü bozuldu ve Rusya, Ukrayna yerel yaşamı ve kültürünü yok ederek onu kendi içinde eritti. Çeşitli sınırlayıcı ve yasaklayıcı önlemlerle Ukrayna toplumunda Ruslaştırma politikası güdüldü. Ukrayna kültürünün merkezi Doğu Ukrayna'nın Rusya'ya katılmasından sonra da Kiev oldu. 17. yüzyılın ilk yarısı ile 18. yüzyılın ilk dönemlerinde Kiev, Rus Devleti'nin aydınlanmasının kaynağı oldu. Buradan Moskova hükümeti ve ruhani idaresi için kültür öncüleri çıktı. Buradan yazın ve okul organizasyon örnekleri alındı. Moskova tarafından temsilcileri ve eserleri hor görülmesine rağmen Ukrayna bilgeliği Moskova kültürel yaşamının kalkınmasına önemli katkı yapmıştır. Kiev kitapları Moskova'da sert yasaklara uğradı. 1670–1680'li yıllarda Patrik Ioakim zamanında Ukraynaca eserler ciddi

---

<sup>17</sup> "Ukrayna", <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c42/c420051.pdf> (Erişim tarihi: 15.05.2017), s. 73

takiplere uğradı. 1686 sonbaharında Kiev Metropolitliği, Moskova Patrikliği'ne bağlanmıştır.<sup>18</sup>

1569 yılında Litvanya ve Lehistan arasında imzalanan Lublin Birliği Antlaşması sonucunda Lehistan-Litvanya Birliği doğmuş oldu. Ukrayna topraklarının büyük bir bölümü Lehlerin yönetimine geçti. Ukraynalı soylular Katolik dinini kabul ederek, Leh kültürünü benimsediler. Ukraynalılık bilinci daha ziyade köylü halk arasında şekillendi.

16. yüzyıl ortalarında Dinyeper nehri boylarındaki Zaporizya bölgesinde yaşayan bazı gruplar örgütlenerek devletimsi bir birlik oluşturdular. Kendilerine Kazak adını veren bu savaşçı insanlar Lehistan, Osmanlı Devleti ve Çarlık Rusyası'nı talan ederek geçimlerini sağlıyorlar, aynı zamanda Lehistanlı toprak sahipleri tarafından serf olarak çalıştırılan Ukraynalı köylüler için ikinci bir alternatif oluştuyorlardı. Zaporizyalı Kazaklar Lehistan-Litvanya Birliği'nin emrinde kabul ediliyordu. O yüzden de Osmanlı Devleti'ne ait kentleri talan ettikleri zaman Osmanlılar bundan Lehistan'ı sorumlu tutuyorlardı. Osmanlı Devleti'ne bağlı Kırım Tatarları da buna cevap olarak Lehistan'ı talan ediyorlardı ama Kazakların yaptığı seferlerin Osmanlı Devletine verdiği zarar çok daha büyüktü. Nitekim 1615-1625 yılları arasında Kazaklar İstanbul Boğazından içeri girerek defalarca Sarıyer ve Yeniköy semtlerini talan

---

<sup>18</sup> Suat Zeyrek, "Slavların Liderlik Mücadelesi: Rusya-Ukrayna Çekişmeleri ve Ukrayna'nın Bağımsızlık Mücadelesinde Tarih ve Filoloji Çalışmaları", s. 34

ettiler. Bu durum Osmanlı Devleti ile Lehistan arasındaki 1633-1634 Osmanlı-Lehistan Savaşı'na neden oldu.<sup>19</sup>

1648 yılında Bohdan Khmelnytsky'nin önderliğindeki Kazaklar Lehistan'a karşı büyük bir ayaklanma çıkardılar. Rusya'nın desteğiyle çıkarttıkları bu ayaklanmada başarılı olan Kazaklar Lehistan'dan özerklik kazanarak Zaporizya'da tarihteki ilk Ukrayna devleti olan Kazak Hetmanlığı'ni kurdular. 1654 yılında Bohdan Khmelnytsky Rus çarı I. Aleksey ile Pereyaslav Antlaşması'nı imzalayarak Rusya'nın himayesini kabul etti. Bu durum Rusya ile Lehistan arasındaki 1654-1667 Lehistan-Rusya Savaşı'na neden oldu. Lehistan bu savaşı kaybederek 1667 yılında Rusya'yla Andrusovo Antlaşmasını imzaladı. Bu antlaşma uyarınca Lehistan Ukrayna'nın Dinyeper nehrinin sol (Doğu) kıyısında kalan bölümünü (Kiev dahil) Rusya'ya bırakıyordu. Dinyeper nehrinin sağ (Batı) kıyısında kalan bölüm Lehistan sınırları içinde kalmaya devam edecekti.

Böylece Kazaklar ikiye ayrılmış oluyordu. 1665 yılında Lehistan'ın himayesindeki Sağ Kıyı Kazaklarının lideri Petro Doroşenko Osmanlı Devleti ve Kırım Hanlığı'nın desteğiyle kendisini Sağ Kıyı Kazaklarının Hetmanı ilan etti. Daha sonra da Osmanlı padişahı IV. Mehmet'le bir antlaşma imzalayarak Osmanlı himayesini kabul etti. Bunun üzerine Lehistan kralı III. Jan Sobieski Ukrayna'nın Lehistan'a ait kısmını geri almak için ordusuyla bir sefere çıktı. Ukrayna'yı elinde tutmak isteyen Osmanlı Devleti ile Lehistan arasında 1671-1676

---

<sup>19</sup> “Ukrayna”, <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c42/c420051.pdf> (Erişim tarihi: 15.05.2017) , s. 74-75

Osmanlı-Lehistan Savaşı çıktı. Bu savaşı kazanan Osmanlılar Ukrayna'nın Dinyeper nehrinin sağ kıyısında olan bölümüne hakim oldular. Podolya adı verilen bu bölge Osmanlı-Kutsal İttifak Savaşları'na kadar Osmanlı Devleti'nde kaldı. 1699 yılında imzalanan Karlofça Antlaşması uyarınca Lehistan'a verildi.

1793 yılında Lehistan'ın parçalanması sonucu Podolya Rusya'nın eline geçti. Böylece Ukrayna topraklarının büyük bir bölümü Rusya İmparatorluğu'na katılmış oldu. Küçük bir kısmı da Avusturya İmparatorluğu'nun eline geçti. Ruslar zaman zaman Ukraynalıları Ruslaştırma siyaseti güttüler. 1917 yılındaki Ekim Devrimi'ne kadar Ukrayna Rusya'nın bir parçası olarak kaldı.<sup>20</sup>

### **1.2.2. Coğrafi Konumu**

Ukrayna eski Sovyetler Birliği'ni oluşturan onbeş cumhuriyet içinde Rusya Federasyonu ve Kazakistan'ın ardından yüzölçümü en büyük üçüncü ülkedir. Kuzeyde Beyaz Rusya, doğu ve kuzeydoğuda Rusya Federasyonu, kuzeybatıda Polonya, batıda Slovak Cumhuriyeti ve güneybatıda Macaristan, Romanya ve Moldova ile sınır komşusudur. Güneyinde Karadeniz ve Azak Denizi bulunmaktadır. Ukrayna'nın %70'i alçak, %25'i yüksek ve %5'i dağlık arazidir. Ukrayna topraklarının %55'i ekilebilir arazidir. Ukrayna'da Ocak ayındaki ortalama hava sıcaklığı; kuzey doğuda -8°C, güney batıda -2°C; Kırımın güney kıyılarında +4°C'dir. Temmuz ayındaki ortalama hava sıcaklığı ise; kuzey batıda +18°C, Kırımın güney kıyılarında +24°C'dir. Yıllar

---

<sup>20</sup> Suat Zeyrek, a.g.e, s. 35-36

itibariyle en yüksek hava sıcaklığı 36°C ila 42°C arasında, en düşük hava sıcaklığı ise -30°C ila -40°C arasında değişmektedir. Don olmayan günlerin sayısı kuzeyde 160, güneyde ise 250 gün kadardır. Ülkede uzunluğu 100 km. den fazla 100 den fazla akarsu vardır. Bunların en büyükleri, Dinyeper, Dinyester, Güney Bug, Siverski Donets ve Tisa'dır. Bu nehirlerin hemen hepsi Karadeniz ve Azak Denizi'ne dökülür. Dinyeper gibi gemilerin yüzebileceği büyük nehirler ulaşım açısından çok önemlidir. Dinyeper nehrinin uzunluğu, 981 km.'si Ukrayna içinde olmak üzere toplam 2.300 km. dir. Ukrayna'da irili ufaklı 3.000 den fazla tabii göl mevcuttur. Bunlar genellikle Polissia, Kırım ve Karadeniz kıyılarına yakın bölgelerde bulunmaktadır. Ayrıca 22.000 civarında da suni gölet bulunmaktadır.<sup>21</sup>

### **1.2.3. Ekonomisi**

Tüm diğer eski Doğu Bloku ülkelerinin olduğu gibi, Ukrayna'nın da SSCB dönemine ilişkin verilerine ulaşabilmek oldukça güçtür. Geçiş öncesi dönem ile ilgili olarak ulaşılabilen tek veri tabanı, Dünya Bankası-Dünya Kalkınmışlık Göstergeleri (World BankWorld Development Indicators; WB-WDI) veri tabanıdır. Oldukça kısıtlı olan bu veri tabanı, yine de geçiş öncesi döneme ilişkin olarak referans alınabilecek tek kaynak görünümündedir. Geçiş sonrası döneme ilişkin olarak ise WB-WDI veri tabanı yanında; Uluslararası Para Fonu-Uluslararası Finansal İstatistikler (International Monetary FundInternational Financial Statistics; IMF-IFS) ve Ukrayna Devlet

---

<sup>21</sup> "Ukrayna Ülke Raporu", <http://korfezto.org.tr/files/ukrayna-ulke-raporu.pdf> (Erişim tarihi: 24.05.2017)

İstatistik Komitesi (State Statistics Committee of Ukraine; SSCOU) veri tabanlarına da erişilebilmektedir.

24 Ağustos 1991'de Ukrayna, Sovyetler Birliği'nden bağımsızlığını kazanmıştır. Yıllarca ekonomisi büyük çıkışlar, düşüşler ve sonra yükselen enflasyonu yaşamıştır. Bir keskin düşüş yaşanırken Ukrayna aynı zamanda, finansal piyasalar ve hükümet harcamalarını finanse etmek için devasa parasal genişleme erişimi eksikliğini, 1990'ların başında hiperenflasyon görmüştür. Büyük düşüşler zamanı ve yükselen enflasyonla en eski Sovyet cumhuriyetlerine ortak olmuş; ancak Ukrayna bu zor sorunların çarptığı durumlar arasında kalmıştır. Bu hiperenflasyona karşılık olarak Ukrayna Ulusal Bankası, eski para yerine, Eylül 1996 yılında Grivnası ile karbovaneti ve ABD doları ile ilgili kararlı tutumu için söz vermiştir. Para, özellikle 1998 Rusya mali krizinde, 1990'ların sonunda aracılığıyla kararsız olmaya devam etmiştir.<sup>22</sup>

Ukrayna diğer eski Sovyet Bloğu ülkelerinde olduğu gibi ağır sanayiye dayalı ve teknolojik bakımdan yetersiz bir ekonomik miras devralmıştır. Ülke ekonomisinin yeniden yapılandırılmasında ve reformlarda gecikmeler olmuştur. Sektörlerde çeşitlenme aşamalı olarak gerçekleşmiş, Rusya ve Asya pazarlarındaki güçlü talebe bağlı olarak metaller ve kimyasallar sektörlerinde oluşan üretim artışları sayesinde ekonomide düzelme 2000'li yıllarla beraber başlamıştır. Özelleştirme ve yabancı sermaye diğer eski komünist ülkelere göre yavaş gelişmiştir. 1990'larda üretimdeki düşüşler ve neticesinde yaşanan ekonomik

---

<sup>22</sup> Abdurrahman Korkmaz, "Ukrayna Cumhuriyeti", Karadeniz Teknik Üniversitesi Vakfıkebir MYO, <http://www.korkmaz.cc/wp-content/uploads/UE.pdf> (Erişim tarihi: 12.05.2017) , ss. 1-2



küçülme ve beraberindeki hiper enflasyon süreci nüfusun büyük bölümünün yaşam standardını düşürmüştür. Yoksulluk yaygın olmakla birlikte başta Kiev ve diğer büyük kentlerde yaşayan nüfusun küçük bir bölümü refah artışı sağlamış, “yeni zengin” bir kesim oluşmuştur. Söz konusu kesim ve fakirler arasındaki gelir farkı giderek açılmaktadır. Çelik gibi emtia fiyatlarına ve dış finansmana bağımlı bir ekonomik yapıya sahip olan Ukrayna, küresel ekonomik ve mali krizden en fazla etkilenen ülkelerden biri olmuştur. Krizin etkileri siyasi istikrarsızlık ve krize yönelik tedbirlerin yetersiz kalması nedeni ile öngörülenden daha şiddetli olmuştur. Resmi verilere göre GSYİH, 2010 yılında bir önceki yıla göre % 35 oranında gerilemiştir. Krizle eşzamanlı olarak dış ticaret hacminde çok büyük daralma gerçekleşmiştir. Özel tüketim harcamaları da reel ücretlerdeki düşüş, artan işsizlik ve kredi yetersizliği ve Grivni’nin değer kaybetmesi (ithal malların maliyetini de artırmaktadır) gibi sebeplere bağlı olarak daralmıştır. 2010 yılında, sanayi üretimindeki artışla birlikte % 4,5 oranında GSYİH artışı gerçekleşmiştir. Ukrayna en önemli ihracat kalemi olan demir ve çelik fiyatları 2009 yılında yaşanan % 45’lik düşüşün ardından 2010 yılında % 33 oranında değer kazanmıştır.<sup>23</sup>

2011 yılının sonuçlarına göre Ukrayna’nın nominal Gayri Safi Milli Hasılası 164,460.0 milyon USD seviyesinde gerçekleşmiştir, böylece fert başına düşen Milli Gelir 3 603 USD seviyesinde bulunmaktadır. 2011 yılında Ukrayna ekonomisi 5.2% seviyesinde büyümüş bulunmaktadır. Ukrayna’da 2011 yılı, 4,6% oranında bir TÜFE

---

<sup>23</sup> Bora Esen, “Ukrayna Ülke Raporu”, Ankara - April, 2011, s. 4

(Tüketici Fiyat Endeksi) artışı ile sonuçlanmıştır. ÜFE ise (Üretici Fiyat Endeksi) aynı dönem içinde 14.2% oranında bir artış göstermiştir. 2002 yılından beri en düşük seviyede bulunan bu TÜFE oranı, ülkenin tarım sektöründeki yüksek hasatlar ve dolayısıyla gıda maddelerinin düşük fiyatları sayesinde gerçekleşebilmiştir.

2008-09 yılları krizinde, IMF'in de Ukrayna'ya gösterdiği güvenin etkisiyle, çoğu ukraynalı şirketler yabancı kreditorlerinden borçlarının yapılandırmasını talep etmiş ve almıştır. Yeni kredilerin alınması güçlüğünden dolayı Ukrayna özel sektörün dış borçları 2009 yılında %7.6 azalmış iken, 2010 ve 2011 yıllarında uluslararası piyasalara bir hayli dönen güvenin etkisiyle toplam 11.9% varan oranında bir büyüme göstermiştir. Dünya finansal krizinden sonra kendi ekonomisini bir hayli canlandırmaya başaran Ukrayna hükümeti, popülist bir yaklaşım ile 2011 yılının başında IMF'in taleplerini tam olarak yerine getirmediğinden dolayı Mart 2011 ayında beklenen IMF tranşını alamadı.<sup>24</sup>

Ülke topraklarının %90'ı tarımsal faaliyetler için oldukça uygundur. Ancak ülkede tarımsal üretim düşük seviyelerde gerçekleşmekte, bunda da en büyük payı gübre ve önemli tarımsal girdilerin eksikliği almaktadır. Ukrayna'nın öne çıkan tarım ürünleri tahıl, patates, şeker pancarı, ayçiçeği, soya fasulyesidir. Ülke başta ayçiçeği olmak üzere bitkisel yağlarda Bağımsız Devletler Topluluğu ülkeleri içerisinde en büyük üretici konumundadır. 2010 yılında GSYİH'nın sektörel dağılımında tarımın payı %7 iken bu oran 1990'ların başında %20 olarak gerçekleşmiştir. Ukrayna tarım sektörü

---

<sup>24</sup> "Ukrayna Ekonomisi ve Bankacılık Sektörü", Nisan 2012, <http://www.ukrturk.net/wp-content/uploads/2012/04/Ukrayna-Ekonomisi-2011Y-sonuclari.pdf> (Erişim tarihi: 27.05.2017)

toparlanması ülke ekonomisinin toparlandığı sürece rastlamaktadır. 2000’li yıllarda uygulanan Toplumcu Tarım Girişimleri hakkındaki kanunla çiftçilerin toprakları alınarak özel sektöre geçirilmek yoluyla tarım alanları azaltılarak yeni iş ve ortak girişimlerin oluşması sağlanmıştır. Bu kanun kapsamında sağlanan vergi avantajlarıyla tarım sektörünün verimliliği artırılmıştır. İmalat sanayi, 2000 yılından sonra ülke ekonomisinin düzelmesinde lokomotif rol oynamıştır. Sektör ülke toplam sınai üretiminin %75’ini oluşturmaktadır. Ne var ki sektör hala büyük oranda metalurji gibi düşük katma değerli ürünlere dayanmaktadır. Toplam sınai üretimin %25’ini metalurji, %14’ünü makine-inşa, %15’ini ise gıda işleme sanayi oluşturmaktadır. Ülkenin metal üretiminin %75-80’i ihraç edilmektedir. Ülke madencilik bakımından oldukça zengindir. Ukrayna dünyanın 5. büyük demir cevheri üreticisidir ve 2. büyük magnezyum rezervine sahip ülke konumundadır. Ülkede işgücüne katılımda en büyük payı %21,7 ile tarım, ormancılık, balıkçılık almaktadır. Bunu %20,7 ile hizmetler ve %18,8 ile sanayi sektörleri takip etmektedir.<sup>25</sup>

#### **1.2.4. Siyasi Yapılanması**

Ukrayna’nın tarihi, Kiev Rusları’nın 9.yy’da kurdukları kent devletine kadar uzanmaktadır. Bu devlet, 13.yy’da Tatarlar, daha sonra da Polonya ve Litvanya tarafından işgal edilmiş; 1654 yılında Ruslarla yaptıkları Pereyaslav Anlaşması sonucunda ise tamamen Rus

---

<sup>25</sup> “Ukrayna Ülke Raporu, Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı”,

[http://www.oka.org.tr/Documents/Ukrayna\\_Ulke\\_Raporu.pdf](http://www.oka.org.tr/Documents/Ukrayna_Ulke_Raporu.pdf) (Erişim tarihi: 25.05.2017)

İmparatorluğu'nun kontrolüne girmiştir. Bu arada sık sık cephe değiştiren Ukrayna Kozakları, 1648-1654 ve 1670'ler civarında kısa sürelerle Osmanlı himayesi altına da girmişlerdir. Ukrayna, 1922'de Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'ne dahil olmuş; 24 Ağustos 1991 tarihinde SSCB'nin dağılması ile birlikte bağımsızlığını ilan etmiştir (Haytaoğlu, 2005:3). Ülkenin SSCB'den ayrıldığı 24 Ağustos tarihi, en önemli ulusal bayram olan Bağımsızlık Günü olarak kutlanmaktadır. Ukrayna, 603.500 km<sup>2</sup> yüzölçümü ve 46.5 milyonluk nüfusu ile Avrupa'nın büyük ülkelerinden biridir. Nüfusunun %71'i Ukraynalı, %24'ü Rus'tur. Nüfusun geri kalan %5'i ise Tatarlar, Yahudiler, Bulgarlar, Macarlar, Moldovalılar ve Romenler gibi oldukça çeşitli unsurlardan oluşmaktadır. Polonya, Slovakya, Macaristan, Romanya, Moldova, Rusya Federasyonu ve Belarus; Ukrayna'ya komşu ülkelerdir. Ukrayna 28 Haziran 1996 tarihinde kabul edilen anayasa ile birlikte cumhuriyet statüsüne kavuşmuştur. Yönetim tarzı itibariyle 24 bölge, bir özerk cumhuriyet (Kırım) ve bölge statüsündeki iki şehir idaresinden (Kiev ve Sivastopol) oluşmaktadır. Ukrayna'nın başkenti 2.635.000 nüfuslu Kiev'dir. Devletin başı, beş yılda bir yapılan genel seçimler sonucunda iş başına gelen ve en çok iki dönem için seçilebilen Cumhurbaşkanıdır. Tek kademeli yasama organı ise Verkhovna Rada adı verilen parlamentodur. Cumhurbaşkanı, parlamentonun onayını almak koşuluyla Başbakanın, Başbakanın görüşleri doğrultusunda da kabinenin ve diğer üst düzey yöneticilerin atamalarını yapmaktadır. Ülkedeki siyasal sistem, yarı başkanlık sistemidir.<sup>26</sup>Ukrayna'nın yasama organı,

---

<sup>26</sup> Abdurrahman Korkmaz, a.g.e, s. 1

450 sandalyeli “Verkhovna Rada” adı verilen parlamentodur. Ukrayna’da tek kademeli parlamento sistemi vardır. Ülkede son parlamento seçimleri 30 Eylül 2007 tarihinde yapılmıştır. Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla 1991 yılında bağımsızlığını kazanan Ukrayna, bağımsızlığın kazanılmasının ardından yeni bir anayasa hazırlanması amacıyla bir komisyon oluşturmuş, çok partili sisteme geçmiş ve ülkede yaşayan azınlıkların haklarının korunması için gerekli mevzuatı hazırlamıştır. 28 Haziran 1996’da yürürlüğe giren yeni anayasa ile Ukrayna’da temel insan haklarını ve özgürlüklerini koruma altına alan, çoğulcu bir siyasi sistem hayata geçirilmiştir.<sup>27</sup>

2004 yılında Ukrayna’da gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimleri sırasında ortaya çıkan halk hareketi bir devrim formuna dönüşmüş ve Ukrayna’daki siyasi dengeler bir anda değişmiştir. Bu sürecin ardından, Batı ile ilişkilerin geliştirilmesinden yana olan Viktor Yuşçenko ile Rusya’ya yakın bir siyaset izleme tutum ve eğilimine sahip olan Viktor Yanukoviç arasındaki rekabet büyük oradan ülkenin siyasi ve toplumsal seyrinin de bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. 2006 yılında başbakan olmayı başaran Viktor Yanukoviç’in, 2007 yılında yerini Timoşenko’ya bırakmak zorunda kalması ve ardından 2010 yılında cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. 2014 yılında Ukrayna’da baş gösteren halk hareketi sonucunda ise mevcut cumhurbaşkanı Yanukoviç görevini bırakıp Rusya’ya sığınmıştır.<sup>28</sup>

---

<sup>27</sup> “Ukrayna Ülke Bülteni 2012”, <https://www.deik.org.tr/uploads/ukrayna-ulke-bulteni.pdf> (Erişim tarihi: 14.05.2017) , s. 2

<sup>28</sup> Çağatay Balci, “Ukrayna Jeopolitiği”, Nisan 2014, [http://www.usbed.org/yayinlar/ukrayna\\_jeopolitigi.pdf](http://www.usbed.org/yayinlar/ukrayna_jeopolitigi.pdf) (Erişim tarihi: 11.05.2017) , s. 2

## BÖLÜM II:

### TARİHİ RUSYA VE UKRAYNA İLİŞKİLERİ

#### 2.1. Siyasi İlişkiler

1917 ile 1920 yılı arasında kısa ömürlü bir cumhuriyet dönemi haricinde, Ukrayna dediğimiz ülke o tarihten 1991 yılına kadar siyasal açıdan Moskova'nın denetimi altında kaldı.<sup>29</sup>

İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminde, Doğu Avrupa'daki Sovyet zaferi aynı zamanda Doğu Polonya (Ukraynaca adıyla L'viv ya da Lehçe Lvov bölgesi) ile Ruthenya bölgesinin Ukrayna SSC topraklarına dahil edilmesine yol açtı. 1940'lı yılların sonlarına doğru, Ukrayna'daki burjuva ulusçuluğu taraftarları, Stalin'in en başta gelen hedefleri arasına girerken, 60'lı ve 70'li yıllarda da Ukrayna'daki muhalif hareketler gizli polis teşkilâtının girişimleriyle bastırılmıştı. Bunlara ek olarak, Ukrayna dili ve kültürü, yoğun bir Sovyetleştirme ile Ruslaştırma sürecine girmişti; sembolik olsa da Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin egemen bir aktör konumunda olduğu Moskova tarafından dünya politikasına benimsettirilmek istense de, merkezi idarenin zorunlu sanayileşme ve hızlı kentleşme politikaları ve modern eğitim ve sosyal sistem yönlendirmeleriyle bu topraklarda yeni bir siyasal sınıf ve bürokratik yapılar ortaya çıkmıştı. 1954 yılında Ukrayna prenslerinin Rusya'yla bütünleşmelerine ilişkin Pereyaslav Antlaşması'nın 300.

---

<sup>29</sup> "Tarihsel Perspektiften Ukrayna-Rusya Gerilimi",

<http://akademikperspektif.com/2014/05/18/tarihsel-perspektiften-ukrayna-rusya-gerilimi/> (Erişim tarihi: 22.05.2017)

yıldönümü nedeniyle, Sovyet lider N. Hruşçev, dostluk ve kardeşlik işareti olarak Kırım'ı Sovyet Rusya'dan alıp Sovyet Ukrayna'sına devretmişti. Moskova'nın Ukrayna üzerindeki baskıları ve güdüm politikaları, Brejnev döneminde de süregelmişti. Gorbaçov döneminde Ukrayna Komünist Partisi Birinci Sekreteri olan Şçerbitski, kısmen de olsa şeffaflık ve yeniden yapılanma politikalarının bu ülkede de geçerli olması için çaba sarf etmişti. 1986 baharında, Kyiv'in sadece 100 km kuzeyindeki Çernobil nükleer santralında yaşanan kaza, SSCB'nin dağılmasına etki edecek sürecin en önemli işaretlerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Bu dönemde, Komünist yönetime karşı halk nezdindeki tepkiler ve gösteriler artmaya başlamış; özellikle siyasal muhalif hareketler arasında 'Rukh' önde gelmekteydi. 16 Temmuz 1990 tarihinde Ukrayna Parlamentosu ülkenin egemenliğini ilan etmiş ve diğer egemen devletlerle, özellikle de Orta Avrupa ülkeleriyle ilişkilere girmeye başlamıştı. 1991 Ağustosundaki Moskova'daki darbe girişiminden sonra, Ukraynalı Komünistler ulusçu hareketleri desteklemeye başlamış ve 'Verkhovna Rada' (Yüksek Kurul), 24 Ağustos 1991 tarihinde bağımsızlık ilanını kabul etmiştir. Aralık 1991'de gerçekleştirilen referandum ile bu karar %90'ın üzerinde bir oyla kabul edilmiştir.<sup>30</sup>

---

<sup>30</sup> Utku Akın, "Ukrayna – Rusya Sorunu ve Bölgesel Etkileri", <http://www.evsam.org/utku/99-ukrayna-rusya-sorunu-ve-bolgesel-etkileri.html> (Erişim tarihi: 28.05.2017)

## 2.2. Ukrayna ve Rusya Arasındaki Farklılıklar

Ukrayna terimi, Slav dillerinde “sınır” ya da “uç” anlamına gelen sözcüklerden türetilmiştir. Çarlık Rusyası döneminde, Rusya anavatanını istilacılardan korumakla görevli Don Kazaklarına buralardaki toprakları kullanma yetkisi verilmişti. Rusya açısından bu bölgenin jeopolitik bir değerlendirmesini yapmak gerekirse, bu toprakların ana vatana göre sınır bölgesinde yer aldığını ve tarihte de Doğu Avrupa’ya doğru açılan bir uç alanı olarak görüldüğünü söylemek olası. Tarihsel açıdan ele alındığında, Ukrayna’nın hem Rus uygarlığından esinlenmiş, hem de Doğu Avrupa kültürleriyle karışmış, birçok göçmen toplulukların kültürel etkisi altında kalmış, ancak bölgedeki büyük güçler tarafından hep bir mücadele alanı olarak değerlendirildiğini de belirtmeliyiz. Her ne kadar günümüz Ukrayna’sı kendi jeopolitiğini Doğu Avrupa kapsamı içerisinde tanımlamak isteyerek eskisinden farklı yapılara ait olduğu arayışını duyumsattırsa da, Rus kültür öğelerinin etkisinden kurtulması pek kolay olmayacak gibi görünüyor. Tarih boyunca, Ukrayna’nın dış dünyayla iletişimi hep bölgesel güçler aracılığıyla - Polonyalılar, Ruslar ve Almanlar - olmuştur; bu ilişki, her zaman söz konusu yabancı güçlerin çıkarlarının süzgecinden geçmiş ve bu süreç, ulusal bilinçlenmenin komşuların algılamaları doğrultusunda gelişmesini sağlamıştır. Günümüz Ukrayna’sı, hem dış dünyayı tanımak, doğru algılamak gerçekliğinde yaşamaktadır, hem de kendi iç dinamiklerini ve ulusal kültürünü tanımlamak ve yerleştirmek zorunluluğunu duyumsamaktadır.



Bu açıdan bakıldığında, Ukrayna birçokları için bir terra incognita konumundadır.<sup>31</sup>

Ukraynalıların Slavlar içinde farklı bir kavim olmalarında Lehistan'ın Katolik mezhebine girmelerinin büyük rolü oldu. Lehistan'ın Katolik din ve kültür çerçevesine girmesi ve topraklarında Katoliklik propaganda faaliyeti, Macar krallarının müdahaleleri bu çevrede yaşayan Slav ahalisinin Kiyef Rusyası'ndan uzaklaşmasına neden olmuştu. Bütün bunların sonucu olarak bu sahada Ruslardan farklı bir Ukrayna kavmi meydana geldi<sup>1</sup>. Bütün Rus şehirleri ve knezlikleri, bu suretle, Moskova Büyük Knezinin hâkimiyeti altında birleştirildi. Moskova Rusyası Büyükrus ya da sadece Rus devleti haline gelmiş oldu. Kiyef çevresi ve Dnepr ile Karpatlar arasında yaşayan “Rutenler” (Ukraynalılar), zaten, hem dil, hem kültür bakımından Moskova Ruslarından epey farklı idiler. Zaten Ortodoks dünyada, parçalanmış kiliselerden oluşuyordu. Moskova Rusyası ayrı bir patriklik olduğu için Ukrayna bunlardan kopmak için çalışıyordu.<sup>32</sup>

Çarlık Rusya'sı döneminde, St-Petersburg merkezli baskıcı yönetim anlayışı her zaman için Ukrayna ulusçuluğunun gelişmesine ve dolayısıyla da ayrılıkçı eylemlerin ortaya çıkmasına engel olmaya çalışmıştı; bu süreci tıkama çabaları, Çarlık döneminin son bölümünde Ukrayna kökenli aydınlarda belirli bir hoşnutsuzluk zemini yaratmıştı. 1917 yılında Çarlık rejiminin çökmesiyle birlikte, Ukraynalı aydınlar ve seçkinler topluluğu, Mykhailo Hruşevski başkanlığında ulusal bir konseyin (Rada) oluşturulması kararını almışlardı.

---

<sup>31</sup> Erhan Büyükkakıncı, a.g.e, s. 2

<sup>32</sup> Suat Zeyrek, a.g.e, s. 34

1918 yılında, Avrupa devletleri Bolşeviklerin Ukrayna'daki bağımsızlıkçılışumları tanımalarını, dolayısıyla da Doğu Avrupa'daki Galiçya, Bukovina ve Chełm bölgelerini içeren, başkentinin Kyiv olacağı bir cumhuriyetin ortaya çıkmasını arzuluyorlardı. Bunun karşılığında bu bağımsız olarak kabul edilecek olan yeni devletin, Avusturya ve Almanya'ya buğday üretiminin bir bölümünü aktarmayı kabul etmesi isteniyordu. Ancak Rada'nın kendilerinden istenilen buğdayı tedarik etmekte zorlanması, bağımsızlıkçı güçlerinyerlerini H. Skoropadski yönetimine bırakmalarına neden olmuştu. Bütün bu gelişmelere rağmen, Ukrayna'nın söz konusu dönemdeki yönetim erkleri hiçbir zaman Kyiv'de toplanamamıştı. Kasım 1918'de, doğudaki Ortodoks Ukraynalılarla ve Bolşeviklerle uzlaşa içinde olmak istemeyen Uniatların çoğunlukta yaşadıkları Batı Galiçya topraklarında ayrı bir Ukrayna yönetiminin ortaya çıktığı görölmekteydi; söz konusu bölge uzun dönem Avusturya-Macaristan imparatorluğu yönetiminde kaldığından, siyasal eğilimler daha çok Orta Avrupa kültürü etkisindeydi. Aynı dönemde H. Skoropadski, milliyetçi sosyalist S. Petliura'nın gelişiyile iktidarını yitirecek ve Ukrayna toprakları 1919 yazına kadar Polonyalılarla işbirliği yapan Petliura yönetiminde kalacaktı, ancak bu yeni yönetim ulusal topraklar üzerinde tam bir denetim sağlayamayacaktı.<sup>33</sup>

Batılı güçlerin Beyaz Ordu'ya verdikleri desteği çekmeleri ve N. Mahno denetimindekianarşistlerin örgütlenmedeki başarısızlıkları, Ukrayna'da Bolşeviklerin yeniden tek seçenek konumuna gelmelerini sağlamaktaydı; 1919 yılı içersinde Bolşevikler Ukrayna

---

<sup>33</sup> Elnur Soltan, a.g.e, ss. 68-69

köylülerini toprak vaadiyle yanlarına çekmeyi başardılar. 1920 Baharında, Petliura ve onu destekleyen Polonyalılar Ukrayna topraklarından kademeli olarak dışlanmışlardı. 1921 Martında Bolşevik güçler ile Polonyalılar arasındaki savaşın bitimi Riga Antlaşması'yla sonuçlandırıldığında, Varşova yönetimi Ukrayna'nın Bolşeviklerin denetimi altına girmesini kabul etmek zorunda kalmıştı. Ukrayna, bu tarihten 1922 Aralık ayında imzalanan Birlik Antlaşması'na kadar sosyalist bir cumhuriyet yapısına büründü, sonra da Birlik Antlaşması'yla SSCB'nin ayrılmaz parçalarından biri oldu. 1924 yılında SSCB içindeki cumhuriyetler arası sınırlar belirlenirken, ülkenin doğusunda yer alan, zengin maden yataklarıyla ünlü Şahti bölgesi Rusya'ya aktarıldı.<sup>34</sup> 1920'li yıllarda, Moskova yönetimi, Birinci Dünya Savaşı'nın ekonomik yapılar üzerindeki yıkıcı etkilerini onarmak üzere yeni bir ekonomik program (NEP) benimsemişti. Bu bağlamda yerel halkların ekonomik programa desteğini almak isteğindeki Sovyet yönetimi, Lenin'in uluslar politikası çerçevesinde, Ukrayna'daki ulusal dillerin ve kültürlerin korunması ve geliştirilmesi için girişimlerde bulunmaya başladı, ancak bu olumlu süreç, etkisini 20'li yılların sonlarından itibaren yitirmeye başladı. 30'lu yılların sanayideki büyümeyi hedefleyen kolektifleştirme politikaları, ülke içindeki şiddetin genelleşmesine yol açtı. 1932-33 yıllarındaki Büyük Kıtık döneminde Ukrayna nüfusunun önemli bir bölümünü yitirdi ve 30'lu ve 40'li yılların "Stalinci terör" anlayışı milyonlarca insanın ölümüne, sürgününe ve göç ettirilmesine neden oldu. Bunları izleyen İkinci Dünya Savaşı yılları,

---

<sup>34</sup> Elnur Hasan Mikail, a.g.e, ss. 27-28

Nazi Almanya'sının Ukraynalılara ve Yahudilere yönelik etnik temizlik politikalarına tanıklık etti. Öte yandan, Moskova yönetimi, kendi ideolojik eğilimleri çerçevesinde oluşturduğu seçkinler sınıfını belirli aşamalarla tırpanlamakta ve komünist kadrolara gönül vermiş politikacıları tasfiye etmekteydi. İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminde, Doğu Avrupa'daki Sovyet zaferi aynı zamanda Doğu Polonya (Ukraynaca adıyla L'viv ya da Lehçe Lvov bölgesi) ile Ruthenya bölgesinin Ukrayna SSC topraklarına dahil edilmesine yol açtı.<sup>35</sup>

1940'lı yılların sonlarına doğru, Ukrayna'daki burjuva ulusçuluğu taraftarları, Stalin'in en başta gelen hedefleri arasına girerken, 60'lı ve 70'li yıllarda da Ukrayna'daki muhalif hareketler gizli polis teşkilatının girişimleriyle bastırılmıştı. Bunlara ek olarak, Ukrayna dili ve kültürü, yoğun bir Sovyetleştirme ile Ruslaştırma sürecine girmişti; sembolik olsa da Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin egemen bir aktör konumunda olduğu Moskova tarafından dünya politikasına benimsettirilmek istense de, merkezi idarenin zorunlu sanayileşme ve hızlı kentleşme politikaları ve modern eğitim ve sosyal sistem yönlendirmeleriyle bu topraklarda yeni bir siyasal sınıf ve bürokratik yapılar ortaya çıkmıştı.<sup>36</sup>

“Yeni uluslararası düzen” adıyla biçimlenen yeni dönem, yapısal anlamda aslında birçok sorunun da ortaya çıkmasına neden olmaktaydı. Uluslararası sistemi ilgilendiren güvenliğe ilişkin temel sorunlar yanı

---

<sup>35</sup> Igor Torbakov, “Rusya'dan Ayrı ya da Rusya'nın bir Parçası: Ukrayna-Rusya İlişkilerinin Kederli Bir Destanı”, <http://www.21yyte.org/assets/uploads/files/297-314%20igor.PDF> (Erişim tarihi: 18.05.2017), ss. 298-299

<sup>36</sup> Suat Zeyrek, a.g.e, s. 36

sıra yeni bağımsız cumhuriyetlerin yeni komşularıyla ikili ilişkilerini meşru zeminlerde tanımlama güçlüğü yaşamaları, bu yeni karmaşanın en önemli özellikleridir. Batılı ülkeler, özellikle ABD, Sovyet sonrası geçiş döneminin en önemli sorunlarından olan nükleer silahsızlanma sürecine duyarlılık göstermekteydi. Rusya'daki Batıcılık ile Avrasyacılık arasında gidip gelen iç politika tartışmaları, ekonomik sorunlar,devletin meşruiyet tartışmaları ve ortaya çıkan yeni aktörler sorunsalı, Ukrayna'yı da doğrudan etkilemekteydi. Bu etkileşim, Kravçuk'un realizm ile idealizm arasında gidip gelen siyasal manevralarına olumsuz etki yapmaktaydı; ekonomik reformlar Kravçuk'un siyasal önceliklerinde ikinci sırada yer almaktaydı. Rada'daki siyasal partiler ile siyasal erk arasında uzlaşma ve anlaşma çabalarının olmayışı, siyasal atmosferin istikrarsızlığına neden olmaktaydı. 1994 yılındaki ikinci cumhurbaşkanlığı seçimleri, barışçıl bir ortamda gerçekleştirilmiş ve yeni siyasal seçkinlerin ortaya çıkmasını sağlamıştı. Kravçuk'un karşısında cumhurbaşkanlığına seçilen Leonid Kuçma'nın başlıca önceliği ekonomiydi.Ancak cumhurbaşkanı ile Rada arasındaki ilişkilerin gerginliğinin Kuçma döneminde desürmesi ve yürütme ve yasama organları arasındaki ilişkileri düzenleyecek Komünizm sonrası yeni bir anayasal zeminin yokluğu, bu istikrarsız yapıları geçerli kılmaktaydı.<sup>37</sup>

### **2.3. Ukrayna'nın Jeopolitik Konumu**

Ukrayna'nın gerçek anlamda bağımsızlığını elde etmesi ve uluslararası sisteme katılması,Ukrayna ulusu için yeni bir sayfa

---

<sup>37</sup> Erhan Büyükkakıncı, a.g.e, s. 4

açmaktaydı, çünkü Ukrayna toplumuyla yöneticilerinin artık başka başkentlerin güdümünden uzakta, kendi çıkarlarını kendi koşulları ve değerleri içerisinde tanımlamaları gerekiyordu. Bu yeni süreç, aynı zamanda bir öz bilinçlenme aşamasını da gerekli kılmaktaydı.

Bu açılardan bakıldığında, Ukrayna'nın kendi jeopolitik çevresini ve dünya politikasındaki konumunu ivedilikle tanımlaması gerekiyordu. Aslında Kiyev hükümetlerinin ülkenin jeopolitik konumunu ve devletin dış politika çıkarlarını ve önceliklerini tanımlamaları, eski rejimden devralınmış çok karmaşık bir yapı içerisinde söz konusuydu. İktidardaki siyasal seçkinler, eski federal merkezden bağımsız kendi devletlerinin çıkarlarını kendi araçlarıyla tanımlayabilme araçlarından yoksundu. Bu sorunsalın en önemli çıkış noktası, Rusya'ya olan bağımlılık derecesiydi. Her ne kadar bağımsız Ukrayna'nın ilk yöneticileri, eski Komünistler olsalar da, dış politika söylemlerini Rus bağımlılığına alternatif olabilecek jeopolitik seçeneklere yönelmeyi tercih etmişlerdi. Dolayısıyla Orta Avrupa seçeneği özel bir alternatif olarak yorumlanmaktaydı.

Peki gerçekten Ukrayna bir Orta Avrupa ülkesi midir? Tarihsel ve kültürel ilişkiler ve coğrafi çıktılar göz önünde bulundurulduğunda, bu soruya siyasal çerçevede olumlu yanıt vermek olanaklı değildir. Kyiv yönetiminin ülkeyi böyle bir coğrafyaya dahil etmek isteği, Moskova'nın etki alanından uzaklaşmak ve uzun vadeli çıkarlarına uygun bir siyasal-kültürel değerler topluluğuna katılmak arzusuyla eş anlamlıdır.<sup>38</sup>

---

<sup>38</sup> "Ukrayna'nın Jeopolitik Önemi", <http://www.evsam.org/utku/110-ukrayna-nin-jeopolitik-onemi.html> (Eirşim tarihi: 16.05.2017)

Yeni bir stratejinin oluşturulabilmesi için ön şart, ulusal çıkarların, jeopolitik konumun ve toplumun temel değerlerinin açık ve net bir biçimde tanınmalanmasıdır. Doksanlı yıllardaki siyasal gelişim sürecine baktığımız zaman, Ukrayna'daki siyasal seçkinlerin bu tanımlamayı bir ölçüde başarabildiklerini söyleyebiliriz. Ukraynalı yöneticilerin ülkenin jeopolitikasını tanımlarken benimsedikleri “çok-vektörlü” (mnogo-vektorniy) yaklaşım modelini şu açılardan özetlemek olanaklıdır:

a- Ukrayna dış politikasında birincil olarak sunulan ve büyük heyecanlar yanı sıra büyük çelişkilerde içeren “Batı vektörü”. Bu çerçevede Batılı ülkelerle olan ilişkiler, daha çok stratejik ortaklık bağlamında değerlendirilmekte ve uygar uluslar ailesine katılmak gibi önemli bir utkuyu içermektedir. Dolayısıyla, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleriyle olan özel ilişkiler ve işbirliği olanakları da değerlendirilmektedir.

b- Rukh hareketi ile öteki milliyetçi demokratların muhalif oldukları “merkezci yaklaşım”, Ukrayna'nın Batı'yla bütünleşmesinin başarısız olacağına inanmakta ve Rusya'yla özel ilişkilerin geliştirilmesine sıcak bakmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, Rusya Ukrayna güvenliği için kaçınılmaz bir aktördür.

c-Rusya'nın dışındaki diğer BDT üyeleriyle işbirliği, Ukrayna dış politikası için yeni bir açılım olarak değerlendirilmektedir. Bu çerçevede, “özel işbirliği” kavramı bölgesel güvenlik politikalarının Rusya'nın yer almadığı bir zeminde geliştirilmesi düşüncesine dayanmakta ve GUUAM girişimleriyle somutlaşmaktadır. Bu açılım aynı zamanda BDT'nin Sovyet sonrası alanda uluslar üstü bir güce dönüşmesi yönündeki Moskova'nın çabalarına karşı bir tepki olarak yorumlanmaktadır. Kimi yazarlar, bu açılımı BDT'ci yaklaşım olarak

değerlendirirlerken, ikinci vektörle birlikte daha geniş bir çerçevede de incelemektedir.

d-“Güneydoğu açılımı” vektöründe; özellikle Karadeniz havzasına ilişkin işbirliğizeminleri, bu çerçevede Türkiye ve Ortadoğu ülkelerine yönelik beklentiler devreyegirmektedir. Bu bağlamda coğrafi konumunun getirdiği avantajlar sayesinde çeşitlendirilmiş bir dış politika zemini ile ekonomik ilişkiler alternatifi bu doğrultuda ortaya çıkmaktadır. Hiç kuşku yok ki, tüm bu dış politika açılımları ülkenin tarihsel ilişkileri ve jeopolitik konumuyla yakından ilgilidir. Bu bağlamda, Ukrayna dış politikasının temel dış politika önceliklerini şöyle sıralamak olanaklıdır:

a- Ukrayna’nın egemen ve bağımsız bir ülke olarak konumunun güçlendirilmesi; b-Siyasal kurumlar ile sosyo-kültürel değerlerin demokratik bir zemin üzerine kurulması ve ulusal kimliğin bütünlükçü yapısının sağlanabilmesi için gerekli aşamaların yerine getirilmesi;

c-Ukrayna’nın uygar Avrupa devletleri arasındaki yerini alması ve Avrupa ve Avrupa-Atlantik kurumlarıyla bütünleşmesi için gerekli iki ve çok taraflı hukuksal düzenlemelerin tamamlanması;

d- Batı Avrupa yanı sıra ABD ile özel ortaklık ilişkilerinin geliştirilmesi ve Ukrayna’nın ulusal çıkarlarının küresel anlamda kabul edilmesi için çaba gösterilmesi;

e-Rusya Federasyonu ile eşitlikçi bir zemine oturması gereken, karşılıklı ilişkileri geliştirebilecek çok boyutlu işbirliği sürecinin yaratılması;



f-Stratejik anlamda özel bir konuma sahip komşu devletlerle (Polonya, Baltık devletleri,Türkiye, Gürcistan, Azerbaycan ve eski Visegrad grubu ülkeleri) özel ilişkilerin geliştirilmesi ve Baltık Denizi - Karadeniz bölgesinden Kafkaslar ve Orta Asya'ya doğru uzanan coğrafi ekseninde bir “istikrar zinciri” nin oluşturulması;

g-Avrupa ve Avrasya ulaşım koridorları ile Ortadoğu-Orta Asya-Çin-Karadeniz-Batı Avrupa çizgisindeki enerji ürünleri taşıma şebekelerine etkin katılım.<sup>39</sup>

---

<sup>39</sup> Erhan Büyükkakıncı, a.g.e, ss. 6-7

## BÖLÜM III:

### SSCB DAĞILDIKTAN SONRA RUSYA VE UKRAYNA İLİŞKİLERİ

#### 3.1. Siyasi İlişkiler

##### 3.1.1. Rusya'nın Ukrayna Politikası

Rusya'nın, Ukrayna'nın doğusunda ayrılıkçı milisleri desteklediği, askeri malzeme gönderdiği bilinmektedir. Oysa 1994 tarihli bir anlaşmaya göre, Rusya, ABD ve İngiltere'yle birlikte Ukrayna'nın toprak bütünlüğünün garantörü olmayı kabul etmiştir. Donbass Savaşı veya Doğu Ukrayna Krizi olarak adlandırılan Novorossiya Federal Devleti ile Ukrayna Silahlı Kuvvetleri arasında yaşanan çatışmalar neticesinde Alman istihbaratına göre 50 bin kişi yaşamını yitirmiştir.<sup>40</sup>

Kanlı bir iç savaşa sebep olan Yanukoviç'in görevden uzaklaştırılması, Polonya-Almanya-Fransa'yı da Ukrayna krizinin çözümü noktasında aktif oyuncu konumuna getirmiştir. Nitekim gerilimin düşmesine sebep olan Yanukoviç ve muhalifler arasındaki anlaşmada bu üçlü, ara bulucu olarak devreye girmiştir. Bu durum, North Atlantic Treaty Organization - Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO)'nün, Rusya'nın ilerleyişine karşı AB'yi “truva atı” olarak kullanma politikasının bir yansımasıdır.<sup>41</sup>

İslam dünyasında ve Türkiye’de, Ukrayna iç savaşıyla ilgili yapılan değerlendirmelerde tarihte kaldığı düşünülerek Ortodoks-Katolik

---

<sup>40</sup> Malika MUNASİPOVA; Kanat YDYRYS, Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Rusya'nın Dış Politikası'nda Avrasya Birliği Projesi, Karadeniz Araştırmaları, Ankara, Bahar 2015, s. 37

<sup>41</sup> “Rusya’nın Dış Politikası Ukrayna ve Suriye Stratejisi”, Aralık 2015=<http://www.stratejidusunce.org/Detay/Haber/981/rusyanin-dis-politikasi-ukrayna-ve-suriye-stratejisi.aspx> (Erişim tarihi 05.06.2017) , ss. 8-9

elişkisi göz ardı edilse de, özellikle Batı'nın Katolik medyasında savaşın mezhepsel yönüne vurgu yapıldığı görülmektedir. Avrupa dışındaki Katoliklerin sorunları üzerinde odaklanan The Catholic World Report (Katolik Dünyası Raporu) sitesinde yayınlanan bir makaleye göre;

- Ukrayna iç savaşının kutsal bir yönü bulunmaktadır.
- Rusya, Sovyetler sonrasında ateizmin yerine Ortodoksluğu kendisine inanç olarak seçmiş; sistemini "Ortodoksluk-Otokrasi(tek adam yönetimi)-Milliyetçilik" ilkeleri üzerinde oturtmuştur.
- Putin yönetimin ilk günlerinden bu yana Ortodoksluk, yeni Rusya'nın kimlik yapısında ana unsuru oluşturmaktadır.
- Ukrayna sorununu çözümsüzlüğe iten, savaşın Ortodokslukla ilişkili "kutsal" yönüdür.

Batı'daki tarihi mezhep savaşlarının unutulması gerektiği fikriyatı doğrultusunda yayın yapan Church Unity (Kilise Birliği) sitesine göre de;

- Ukrayna iç savaşının bu ülkedeki Katolik nüfusun varlığıyla doğrudan ilgisi vardır.
- Ukrayna'daki Katolikler ile Ortodokslar tarihsel geçmiş açısından birbirleri ile ilgili iyi hatıralara sahip değildirler.
- Ukrayna'daki Katolik varlık, tarihte Ukrayna ile ilgili dış müdahalelere zemin hazırlamış, Ukrayna Katolikleri hep Batı'nın yanında yer almışlardır.

- Hristiyanlar arası mezhepsel ihtilaflar, Ukrayna problemini çözümsüz duruma düşürmektedir.
- Ukrayna sorunun çözümü, farklı mezhepten Ukraynalıların birbirleri ile ilgili kötü tarihi hatıraları unutmalarını gerektirmektedir.<sup>42</sup>

Rusya'nın şu anda öncelikli hedefi önce “Gümrük Birliği” ve arkasından “Avrasya Birliği” projelerini hayata geçirmek. Bu şekilde Rusya eski Sovyet coğrafyasında eski nüfuz ve etkisini farklı bir formatta ama yeniden kurabilecek. Avrasya Birliği projesi ekonomik temelli olduğu ileri sürülse de siyasi bir proje olduğu yönünde kanılar daha güçlü. En azından Rusya için siyasi ama diğerleri için ekonomik olduğunu söylemek mümkün. Dugin'in Avrasyacılık düşüncesinden ilham aldığı açıkça belli olan Putin yönetimi bu projeler üzerinde çok ısrarla duruyor. 2015 yılını projelerin hayata geçirilmesi için hedef olarak gören Putin yönetimi için yakın çevresinde bir öncelik sırası var. Yâni bu projelerin gerçekleşmesi için hayati derecede önemli ve öncelikli olan ülkeler bulunmakta. Bu ülkeler arasında ilk sırada Belarus, Kazakistan ve Ukrayna geliyor, arkasından da diğer eski Sovyet cumhuriyetleri. Belarus'un Rusya ile yakın ilişkileri ve Avrupa'ya uzanan enerji hatları ve ticaret yollarının geçtiği bir ülke pozisyonunda olması önemini artırıyor. Kazakistan ise Orta Asya'da gerek coğrafî ve ekonomik büyüklüğü, gerek zengin enerji kaynakları ve gerekse bünyesindeki milyonlarca etnik Rus nüfustan dolayı öne çıkmakta. Belarus ve Kazakistan zaten Rusya ile Gümrük Birliği üyesi ve Avrasya

---

<sup>42</sup> Igor Torbakov, a.g.e, ss. 304-305

Birliği projesinde de hemfikirler. Burada pozisyonu ve tercihi öne çıkan ülke Ukrayna olarak duruyor. Ukrayna'nın stratejik konumu, coğrafik büyüklüğü, tarihi ve kültürel bağları Moskova açısından ilk akla gelen faktörler. Rusya'nın jeopolitik planları açısından, Gümrük Birliği, Avrasya Birliği gibi projelerin kaderi bu üç ülke ile yapılacak kuvvetli bir birliktelikten geçiyor.<sup>43</sup>

Ukrayna Rusya'nın jeopolitik planları açısından kilit önemde olan bir ülke. Moskova açısından bakıldığında tarihi bağları, nüfusu, etnik ve ekonomik yapısı açısından Ukrayna mutlaka Avrasya Birliği'nde olmak zorunda. Ukrayna'nın tercihini kesin olarak Moskova tarafında kullanması Avrasya Birliği'ne davet edilecek olan diğerk eski Sovyet ülkeleri üzerinde de pozitif ve teşvik edici olacak. Ukrayna olmazsa Gümrük Birliği de Avrasya Birliği de eksik kalacak, daha başlangıçta yara alacak. Bu yüzden Ukrayna'nın tercihi Moskova açısından çok önemliydi. Yaşanan gelişmeler sonucunda Kiev'i kesin olarak Avrupa-Atlantik blokuna kaptırma endişesi ve kızgınlığını birlikte yaşayan Avrasya blokunun temsilcisi kırmızı çizgilerinin ihlal edildiği düşüncesiyle çok sert ve beklenmedik derecede tepkiler veriyor.<sup>44</sup>

Ukrayna ayrıca Rus ve Orta Asya petrol ve doğal gazının toprakları üzerinden Avrupa'ya ulaşmasını sağlayan çok stratejik bir geçiş ülkesi olarak değerlendirilmektedir. Rusya'nın Avrupa'ya ihraç ettiği doğal gazın, nakil yollarının %80'i Ukrayna toprakları üzerinden

---

<sup>43</sup> Habibe ÖZDAL, AB ve Rusya Arasında Ukrayna: Hayaller ve Gerçekler, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınları: 26, Ankara, Kasım 2013, s. 68

<sup>44</sup> Fatih Özbay, "Rusya'nınUkrayna Politikası ve Kırım Hamlesi",

[http://www.academia.edu/6659792/Rusyan%C4%B1n\\_Ukrayna\\_Politikas%C4%B1\\_ve\\_K%C4%B1r%C4%B1m\\_Hamlesi](http://www.academia.edu/6659792/Rusyan%C4%B1n_Ukrayna_Politikas%C4%B1_ve_K%C4%B1r%C4%B1m_Hamlesi) (Erişim tarihi: 18.05.2017) , s. 9

geçmektedir. Bu durum da Rusya için Ukrayna'nın önemini artırmaktadır ve iki ülke birçok kez uluslararası alanda karşı karşıya gelmiştir. Ukrayna, Rusya ile olan enerji alanındaki ilişkileri ve enerji geçişindeki konumundan dolayı Rusya'ya karşı korumasız bir duruma düşmektedir. Bunu özellikle 2006 ve 2009'da Rusya ile yaşanan doğalgaz krizlerinde görebilmekteyiz. Sadece bu yönden bile Rusya'nın Ukrayna'ya ne kadar ihtiyacı olduğu ve Ukrayna'yı kimin yöneteceğinin Rusya için ne kadar hayati önemi olduğu kolaylıkla anlaşılabilmektedir. Yani Ukrayna'nın Rusya açısından ne anlam ifade ettiği onun jeopolitik durumunu da ortaya koymaktadır.

Ruslar için Ukrayna toprakları daima bir geçiş bölgesi, stratejik bir bariyer, kendilerini ve yabancıları ayıran bir tampon bölge olarak düşünülmüşlerdir. AB için ise Avrupa istikrarının en önemli garantilerinden biridir. Avrupa Birliği ülkeleri, Rusya ve Ukrayna arasında denge siyaseti izlemektedir. AB enerji alanında bağımlı olduğu Rusya'yı kızdırmamak ve mevcut ilişkilerini bozmamak için Ukrayna'nın birliğe katılımını değil, birlikle bütünleşmesini ön plana çıkarmaktadır. Çünkü Avrupa ülkelerinin kendi güvenlikleri için Ukrayna'da istikrarın sağlanması önemlidir. Bunun için Avrupa Birliği belirli fonlardan Ukrayna'ya mali yardımlar aktarmaktadır. Avrupa Birliği'nin ayrıca Rusya ve ABD arasında, Ukrayna üzerine verilen güç mücadelesinde ara buluculuk rolünü üstlendiği de söylenebilir. Rusya, Ukrayna'nın Batı'ya yönelerek batı tarzı kurum ve kuruluşlarının sınırlarına kadar gelmesini istememekte ve Ukrayna'nın NATO'ya

girmesine şiddetli karşı çıkmasının yanı sıra Ukrayna ekonomisinin Rus ekonomisi ile bütünleşmesini sağlamaya çalışmaktadır.<sup>45</sup>

Yine, Ukrayna'nın doğu kesiminde yaşayan Rus kökenli Ukrayna vatandaşlarının varlığı da Rusya'yı Ukrayna konusunda aktif bir politika izlemeye itiyor. Ukrayna Nüfusu'nun 46 milyon kadar olduğunu (Karan, 2010) ve bu nüfusun %20 kadarının Rus kökenli olduğunu düşünürsek, Rusya'nın bu ülke ile ilgilenmesinin temel sebeplerinden birini daha gözler önüne sermiş oluruz. Her şeyden önce Rusya'nın Eski Sovyet Cumhuriyetleri'nde konuşlu olan diasporasına çok büyük önem verdiğini bilmeliyiz. Rusya, diğer devletlerde yaşayan Rus kökenlileri kendi dış politika yönelimlerinin bir parçası olarak kullanıyor. Bu durum Rusya'ya Sovyetler Birliği'nden kopan devletlerin içişlerine karışma yönünde bir imkân sağlıyor. Avrupa-Atlantik Dünyası bu durumu sıklıkla eleştirse de Rusya bu tutumundan vazgeçmiyor. Bu durumun bir örneğini de Baltık Cumhuriyetleri'nin AB'ye katılımı esnasında Rusya'nın bu ülkelerde yaşayan Rusları kullanarak katılım sürecine etki etmesi aşamasında görmüştük.<sup>46</sup>

### 3.1.2. Ukrayna'nın Rusya Politikası

Orta Avrupacı dış politika söylemini benimseyen Kravçuk yönetimi, nükleer silahlar konusunu özellikle Amerikan desteğini yanına

---

<sup>45</sup> "Ukrayna'nın Jeopolitik Önemi", <http://www.evsam.org/utku/110-ukrayna-nin-jeopolitik-onemi.html> (Erişim tarihi: 16.05.2017)

<sup>46</sup> Göktürk Tüysüzöğlu, "Ukrayna'da Turuncu Devrim'in Sonu", **Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi**, Sayı 3, Ocak 2011, s. 64

çekmek amacıyla kullanmıştır. Ancak Ukrayna ve Rusya arasındaki bu konuya ilişkin görüşmeler süreci, Moskova'nın bazı konuları görmezlikten gelmesi nedeniyle ilerleyemiyordu. Sonuç olarak Clinton'un arabulucu olmasıyla, Amerikan, Rus ve Ukraynalı liderler 1994 ocak ayında Moskova'da "Üçtarafı Bildiri"yi imzalayarak bu çokboyutlu soruna çözüm getirebilmişlerdir. 5 Aralık 1994 tarihinde de Rada, NPT Antlaşması'nı onaylamıştır.<sup>47</sup> Ukrayna-Rus ilişkilerinde nükleer silahlara dair görüşmeler sürecine baktığımızda, iki ana perspektif görmemiz olasıdır: İlk olarak, Kyiv yönetimi silahları elinin altında tutarak Moskova karşısında eski Sovyet taşınmazları ve kamu malları ile borçların ardıllığı konusunda pazarlık gücünü yitirmek istemiyordu. Bu çerçevede 1992 yılında Ukrayna'nın kendi nükleer santrallerinde yakıt olarak kullanmak istediği "yüksek zenginleştirilmiş uranyum'un Rusya'ya devredilmiş olan nükleer silah başlıklarından üretilmesi söz konusuydu. Ancak Rusya, bunları devralırken, başlıklardan ayrıştırılan uranyumu kendi ekonomik çıkarları doğrultusunda Batılı ülkelere, özellikle de ABD'ye satınca, kendi ekonomik reformlarında zorlanan Kyiv yönetimi Moskova'dan kendi kamu mallarının başkalarına satılması gerekçesiyle tazminat talebinde bulundu. Aslında bu noktada Kravçuk yönetimi sıcak kaynak girdisi yaratma çabasındaydı. Öte yandan ülkedeki nükleer santraller Rusya'dan ithal edilen yakıtlarla işletilirken, kendi uranyumu üzerinde hak talebinde bulunmayı bu dönemde bir devlet politikasına dönüştürdü. İşte bu nedenle, 1992 yazında Kyiv yönetimi stratejik silahların nakli

---

<sup>47</sup> Erhan Büyükkakıncı, a.g.e, ss. 8-9



durduruldu ve daha önce gönderilmiş olan silahlara dair tazminat hakkı Rusya'dan resmen istendi. Bu söylem değişikliği, uluslararası çevrelerde olduğu kadar Moskova'da da pek sıcak karşılanmamıştı. 1993 Haziran ayından itibaren, Clinton yönetimi Rus merkezli bakış açısını terk ederek Ukraynalı liderlerle birebir ilişkilere girmeyi tercih etti ve Lizbon Protokolü'nün uygulanabilmesi için Ukrayna yönetimine bir takım güven arttırıcı önerilerde bulundu. 1994 yılı başında üç ülkenin lideri bir araya gelerek, Sovyetler döneminde Ukrayna'da konuşlandırılan nükleer başlıklı silahların Rusya'ya devrinden doğan zenginleştirilmiş uranyuma dair tazminat konusunun çözümlenmesine karar verdiler. "Üçtarafılı Bildiri"'ye ek bir protokol ile Rusya belirli bir tazminat ödemek ve ücretsiz olarak nükleer santraller için yakıt tedarik etmek durumundaydı.

İkinci nokta ise, daha çok siyasal bir nitelik taşımaktadır; Moskova'nın eski Sovyet alanındaki hegemonik arayışları başta Ukraynalı liderleri rahatsız etmekteydi. "Yakın Çevre" söyleminin Yeltsin tarafından ilân edilmesi, bu tartışmanın çıkış noktası olarak sunulmaktaydı. İşte bu açıdan bakıldığında, nükleer silahları elinde tutan bir Ukrayna'nın Rusya karşısında bağımsız ve egemen bir ülke olması şansı güçleniyordu. Nükleer devlets tatüsünün uluslararası arenada getireceği avantajlar, özellikle Ukraynalı milliyetçiler açısından çok cazip bir dış politika girdisi olarak tanımlanmaktaydı. Washington yönetimi, nükleer silahların devriyle birlikte Ukrayna'nın güvenlik koşullarının güçleneceğini savunarak Moskova'yla olan ilişkilerinin olgunlaşması aşamasına katkıda bulunmak istiyordu. Bu noktada, 1994 Üçtarafılı Bildirisi ile birlikte, Amerikan desteğinin somut olarak Ukrayna yönetiminin arkasında olması Kravçuk yönetimi açısından çok

önemli bir kazanç olarak nitelendirilebilir. Nitekim bu sorunun aşılmasının ve “nükleer olmayan devlet” statüsünün kabulünün hemen ardından Ukrayna, Batılı kurumlara kabul edilmeye başlanmış ve Batı’nın desteğini daha somut olarak yanına çekmeyi başarmıştı.<sup>48</sup>

### 3.1.3. Kırım Sorunu

SSCB’nin dağılmasından sonra ortaya çıkan “devletlerin ardıllığı sorunu”, yeni bağımsızlık sürecinde gayrimenkullerin paylaşılması ve bunun güvenliğe dair boyutunun tartışılmasını gündeme getirmekteydi. İşte bu noktada, Ukrayna toprağı olan Kırım’da konuşlandırılmış olan Karadeniz Filosu’nun doğrudan Ukrayna devredilmesi yerine Rusya ile arasında paylaşılması ve buna paralel olarak Kırım’ın egemenlik sorununun gündeme getirilmesi söz konusuydu.

Karadeniz Filosu ile Kırım’ın egemenliği sorunları, aslında tek taraflı olarak iki ülke arasında bir sorun olmaktan çok, bölgesel uzantıları olan bir konudur. Bunları ele geçirecek olan tarafın, Karadeniz’e, Kafkaslar’a ve uzun vadede Hazar havzasından gelecek petrol akışına dair avantajları olacaktır. Dolayısıyla bu konu sadece kısa vadeli bir paylaşım olmaktan çok uzun vadeli avantajlara yönelik bir savaşım olarak görülmelidir.

Karadeniz Filosu sorunu, şu üç temel başlıkla özetlenebilir:

a- Savaş gemilerinin Rusya ve Ukrayna arasında paylaşılması;

---

<sup>48</sup> Enes Bayraklı, “Avrupa Birliği’nin Ukrayna Kriziyle İmtihani”,

[http://file.setav.org/Files/Pdf/20140325182303\\_avrupa-birliginin-ukrayna-kriziyle-imtihani-pdf.pdf](http://file.setav.org/Files/Pdf/20140325182303_avrupa-birliginin-ukrayna-kriziyle-imtihani-pdf.pdf) ,

(Erişim tarihi: 03.06.2017), ss. 3-4

b- Kırım limanı Sivastopol içinde ve çevresindeki Rus deniz üssünün hukuki statüsünün açık ve net bir biçimde belirlenmesi;

c- Kırım yarımadasının egemenliği konusunun tanımlanması. Aslında, gemilerin paylaşımı sorunu temel bir konu olmamıştı, çünkü bir zamanlar “eski Sovyet donanmasının mücevheri” olarak adlandırılan Karadeniz Filosu’nun 1995 yılındaki envanteri, en yenisi 17 yaşında olan yaşlı ve küçük 635 gemiyi kapsamaktaydı. Öte yandan, deniz üssüne yönelik tartışmalar, daha çok Sivastopol limanı ile burada yaşayan binlerce Rus denizcisi ve ailesinin durumu üzerinde yoğunlaşmaktaydı; bu dönemde buradaki Rus nüfusun 50 ilâ 70 bin arasında olduğu tahmin edilmekteydi. Ekonomik krizlerle boğuşan Ukrayna yönetimi, buradaki üsse bağlı olarak yaşayan Rus nüfusun ülke dışına çıkartılması tartışmasını gündeme getirmemekteydi, çünkü bölgedeki ekonomik etkinlikler ülke için hayati önem taşımaktadır.<sup>49</sup>

Ukrayna ve Kırım konusunda dünyaya vermiş olduğu olumsuz imajla Moskova aslında Gümrük Birliği ve Avrasya Birliği projelerini kendi eliyle daha da tartışmalı hâle getirdi diyebiliriz. Rusya eski nüfuz alanı olan ve “arka bahçe” olarak gördüğü ülkelerin kendi yörüngesinden uzaklaşmalarına tahammül edemeyeceğini Ukrayna’da net bir şekilde gösterdi. Bundan sonra aynı tonda diğer ülkelerle ilişkilerini sürdüreceğine kesin bir gözle bakabiliriz. Avrasya Birliği projesi bir şekilde hayata geçirilse bile bu artık kesinlikle Putin’in makalelerinde belirttiği gibi AB benzeri bir örgüt olmayacak; gönülsüz, mecburi ve korkuyla hayata geçirilmiş bir entegrasyon modeli olacak. Rusya

---

<sup>49</sup> Erhan Büyükkakıncı, a.g.e, s. 9

muhataplarına seçim hakkı bırakmayacağını ilan etmiş durum-da. Batı dünyasının Rusya ile ilişkilerini gözden geçirmesi artık bir zorunluluk hâline gelecek. Son olarak Ukrayna ve Kırım’da yaşananların bizi ilgilendiren tarafına değinmekte fayda bulunmaktadır. Kırım ile Türkiye arasında geçmişi çok eskilere dayanan bağlar bulunmaktadır. Yüzlerce yıllık geçmişi bulunan tarihi ve kültürel bağlarımız açısından Kırım’ın gerçek sahibi kardeş Kırım Tatarlarının durumu Türkiye’yi yakından ilgilendiriyor. 1774’te Osmanlı’dan koparılan, 1783’te Rusya topraklarına ilhak edilen, 1945’te sahipleri zorla topraklarından sürgün edilen, 1954’te Ukrayna’ya bağlanan, hâlen vatanlarına dönebilmek için mücadele sergileyen ve şu anda kendi öz vatanlarında azınlık durumunda olan Kırım Tatarları gelişmeleri endişe ile takip ediyorlar. Kırım’da %60 kadar Rus, %24 kadar Ukraynalı ve sadece %12-13 civarında Kırım Tatarı yaşamakta.<sup>50</sup> Rusya’ya mecburi olarak bağlanmak Kırım Tatarlarında gerek İmparatorluk döneminde gerekse Sovyet döneminde yaşadıkları acıları ve kötü hatıraları yeniden canlandırıyor. Türkiye’de de sayıları yüz binleri bulan Kırım göçmeni Tatar bulunmakta. Türkiye’nin gelişmeler karşısındaki tavrının gidişatı değiştirmeye veya yönlendirmeye yetmediği ve ileride de yetmeyeceği açıkça görülmekte. Türkiye’nin ulusal çıkarları açısından Ukrayna’nın toprak bütünlüğü ve Kırım’ın Rusya’nın topraklarına katılmaması önemli olmakla birlikte Türkiye’nin son yıllarda yaşadığı dış politikadaki sorunlar ve iç politikadaki karışıklıklar ilkinin sağlanması ve ikincinin engellenmesi

---

<sup>50</sup> Fatih Özbay, a.g.m, s. 10

elini oldukça zayıflattı. Kırım'daki gelişmeler konusunda Türkiye'nin yapabilecekleri oldukça sınırlı.<sup>51</sup>

Kırım'ın bölgesel aktörlerin dikkatini üzerine toplamasında derin ve korunaklı limanlarının payı büyüktür. Osmanlı Devleti'nin Yükseliş Dönemi siyasi çizgisinde Kırım'ın başat konulardan biri olmasında bu sahil ve limanlara hakim olma isteği belirleyici bir faktör olmuştur. Kırım'daki Türk varlığının VI.yüzyıla kadar dayanması ve Orta Asya'dan göçle bu topraklara yerleşen Tatar Türklerinin bulunması Osmanlı'nın Kırım'ın fethedilmesi için harekete geçirmiştir. Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'un Fethi ile egemenlik tesis ettiği İstanbul ve Çanakkale Boğazları'ndan sonra bir başka önemli Karadeniz su yolunun ve limanlarının Ceneviz hakimiyetinin kırılması için Kırım'a çıkarma yaptırmıştır. Gedik Ahmet Paşa komutasındaki Osmanlı donanması 1475 yılında Cenevizlilerden Kırım'ı alarak topraklarına katmıştır. Bu zafer sonucunda Kırım Hanlığı Osmanlı Devleti'ne bağlı fakat iç işlerinde özerk bir devlet haline gelmiştir. Kırım'ın Osmanlı topraklarına katılması Cenevizlilerin bölgedeki varlığının sona ermesine sebep olmuş, Karadeniz tamamen Osmanlı denetimi altına girmiş, Rusya'ya karşı tampon bir bölge oluşturulmuş ve Karadeniz ile bağlantısı engellenmiş ve İpek Yolu'nun kuzey kolu kontrol altına alınmıştır. Bundan sonraki mücadele Rusya'nın büyük bir imparatorluğa dönüşme süreci ve sıcak denizlere inme olarak ifade edilen güneye doğru genişleme politikasının Osmanlı çıkarları ile çatışması olarak şekillenmiştir. Kırım ve Karadeniz'i Ruslar için vazgeçilmez kılan etkenlerden biri Rus

---

<sup>51</sup> Fatih Özbay, a.g.m, s. 11

hakimiyetindeki denizlerin kışın donması ve donanmanın istenilen düzeyde kullanılamamasıdır.<sup>52</sup>

Rusya'ya aşırı borçlu ve bağımlı durumda olan Ukrayna, Rusya'dan gelen baskılar karşısında Ukrayna Cumhurbaşkanı Viktor Yanukoviç Kasım 2013'te AB ile olan ilişkileri askıya aldığını ilan etti.<sup>53</sup> Bunu tepkiyle karşılayan ABD ve AB tarafından Ukrayna'ya verilen cesaretle, Ukrayna'da halk hareketleri başladı. Özellikle başkent Kiev'de önlenemeyen hükümet karşıtı ve Rusya karşıtı gruplar karşısında Ukrayna Hükümeti yıkıldı. Kiev'de kontrolü kaybeden Rusya yanlısı Yanukoviç hükümetinin yıkılması, Rusya'yı Ukrayna'yı tamamen kaybetme endişesiyle karşı karşıya bıraktı. Bir önlem olarak kendine yakın olan grupları veya kişileri harekete geçirerek, Rusya için her anlamda büyük stratejik öneme sahip, Ukrayna'ya bağlı Özerk Kırım Cumhuriyeti'ndeki resmi binalara Rus bayraklarını taktırmayı başardı. Daha sonra buradaki Rus vatandaşlarına koruma sağlamak iddiasını ileri sürerek Kırımı işgal etti. Kırım'da kurulan bağımsız yeni hükümetin oluşturduğu parlamentoda alınan karar ile Kırım Rusya'ya bağlandı.<sup>54</sup>

---

<sup>52</sup> Abdulkadir Aksöz, "Karadeniz'in Kilidi: Kırım'ın İlhaki Sorunu", <http://ulkemasalari.org/wp-content/uploads/2017/03/KARADEN%C4%B0Z%C4%B0N-K%C4%B0L%C4%B0D%C4%B0-KIRIM.pdf> (Erişim tarihi: 02.06.2017) , s. 9

<sup>53</sup> Habibe ÖZDAL, Sovyetler Birliği'nin Dağılmasından Kırım'ın İlhakına Rus Dış Politikasında, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınları: 67, Ankara, Haziran 2016, s. 35

<sup>54</sup> Mustafa Aşık, "Kırım Meselesi", <http://www.evsam.org/asik/20-kirim-meselesi.html> (Erişim tarihi: 05.06.2017)

### 3.2. Ekonomik İlişkiler

1990'larla birlikte ekonomik kriz ve ekonomik dönüşüm içine girmiş Rusya, eski emperyal kimliğini kaybetmiş, sınırları daralmış, uluslararası alanda süper güç konumunu yitirmiş, Çeçenistan'da sıcak çatışmaya girmiş, aynı zamanda federasyon dahilinde diğer özerk bölgelerin daha fazla bağımsızlık istekleriyle karşı karşıya kalmıştır. 1991 yılında Sovyetler Birliğinin (SB) dağılmasıyla süper güç olma özelliğini kaybeden Rusya, ekonomik bakımdan oldukça kötü bir durumda bulunmasına karşın; sahip olduğu enerji kaynakları sayesinde kısa zamanda hem ekonomik bakımdan güçlenmiş, hem de bölgede ve dünyada kaybettiği prestijini geri kazanmıştır. Eski SSCB ülkeleri Rusya için her zaman önemini korumuş, bu ülkelerin AB ve NATO gibi uluslararası oluşumlarla yakın ilişki kurmaları Rusya'da rahatsızlık meydana getirmiştir. Ukrayna'ya ise hem Rus tarihindeki önemi hem de jeopolitik konumu nedeniyle Rusya tarafından özel önem atfedilmektedir.<sup>55</sup>

Ukrayna, tıpkı diğer SSCB ülkeleri gibi, 1991'de bağımsızlığını kazandıktan sonra büyük bir ekonomik yıkımla karşı karşıya kaldı. Ülkenin batısının chernezyon olarak anılan ve yılda iki defa hasat imkanı veren değerli topraklara sahip olması, SSCB döneminde Ukrayna'nın tarım ülkesi ya da tahıl ambarı olarak konumlandırılmasının başlıca sebebi olmuştu. Buna karşılık, Doğu Ukrayna ise özellikle silah sanayi, nanoteknoloji ve ticaret ürünlerinin üretildiği bir endüstri bölgesi. Bağımsızlıktan sonra da Ukrayna tarım ve sanayi hattındaki bu

---

<sup>55</sup> Osman Ağır, "Rusya- Ukrayna krizi"nin Avrasya Ekonomik Birliği Bağlamında Değerlendirilmesi, <http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/download/article-file/264633> (Erişim tarihi: 04.06.2017) , s. 26

bölünmeyi devam ettirdi. Ancak öncekinden farklı olarak pazar ekonomisine uyum sağlamak Kiev'in öncelikli hedefi oldu. Her ne kadar Ukrayna IMF önderliğinde serbest piyasa ekonomisine adapte olmaya çalışsa da bu tedbirler çıkmaza girdi ve ülkenin yabancı yatırıma muhtaç konumu, sınırlı ticareti ve sektörel kısıtlılığı, Ukrayna ekonomisinin inkâr edilemez gerçekleri olarak kaldı. Buna bir de Rusya'daki gibi çarpık özelleştirmelere bağlı olarak oligarklaşma ve yolsuzluklar eklenince, Kiev ekonomik kalkınma için farklı projeleri masaya yatırmaya başladı. Tam da bu noktada, Ukrayna'nın iki büyük ticaret ortağı AB ile Rusya, iki farklı projeyle Ukrayna'yı adeta yakın markaja aldı. Üstelik hem Brüksel'in hem de Moskova'nın "ya biz ya da onlar" biçimindeki tavrıyla Ukrayna'yı tercihe zorlaması, denge stratejisi gütmeye çalışan Ukraynalı yöneticileri köşeye sıkıştırmakla kalmadı, içinden çıkılması zor bir bölünmenin eşiğine getirdi.<sup>56</sup>

İkili ilişkiler çerçevesinde en önemli sorun, Rusya'nın Ukrayna'daki ekonomik çıkarlarına ilişkin görünmektedir. İki ülke arasındaki ticaret hacmi, Ukrayna-Almanya dış ticaret hacminin altı katından da fazladır; ancak Ukrayna'nın Rus enerji ürünlerine olan bağımlılığının müzakere edilmesi, Moskova'yla özel bir fiyat görüşmesi şartlarına bağlı gibi görünmektedir. Günümüzde, Rusya Ukrayna'nın petrol gereksiniminin % 90'ını, doğal gazının % 60'ını tek başına karşılamaktadır. Ukrayna'nın dış ticaret kapsamında enerji ürünlerine yönelik bağımlılığını azaltabilmesi ancak mal takasıyla olanaklı gibi görünmektedir. İki ülke arasındaki ekonomik ilişkiler gün geçtikçe daha

---

<sup>56</sup> Mühdan Sağlam, "21. Yüzyılda Küresel Rekabetin Zemini Ukrayna",

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/1929/20218.pdf> (Erişim tarihi: 01.06.2017) , s. 436



da sınırlı bir görünüm almıştır. Kuçma'nın cumhurbaşkanlığı döneminde, ikili ticari ilişkiler beş milyar dolarlık bir gerileme sergilerken bu miktar 1990'ların başıyla karşılaştırıldığında üçte birlik bir kayıp anlamına gelmekteydi. Ukrayna, Rusya'nın başlıca ticari ortakları arasındaki ayrıcalıklı konumunu yitirmiş görünmekte ve üçüncülük için Beyaz Rusya ile yarışır durumdadır. Karşılıklı yatırımlar da kayda değer düzeyde değildir. Ukrayna cephesine baktığımızda, 1997 ve 1998 yılları verileriyle Rusya ile % 44 ve % 46'lık bir dış alım potansiyeline sahipken, aynı dönemlerdeki dış satım oranları, % 37 ile % 31'dir.<sup>57</sup>

Rusya gerek Avrupa Birliği'nin gerekse Türkiye'nin doğalgaz ithalatında büyük oranda bağımlı oldukları bir ülkedir. Rusya 2014 yılına ait verilere göre AB'nin doğalgaz ihtiyacının %30'luk kısmını, Türkiye'nin doğalgaz ithalatının ise %60'ını tedarik etmektedir. Aynı şekilde Ukrayna da doğalgaz tedariki bakımından Rusya'ya büyük oranda bağımlıdır. Fakat burada önemli olan Ukrayna'nın transit konumu ki AB'nin Rusya'dan satın aldığı gazın yarısı bu ülkenin topraklarından geçerken Türkiye'nin de on milyar metreküplük gazı Ukrayna üzerinden akmaktadır. Kırım'ın Rusya tarafından ilhakı ile başlayan ve hala devam eden çatışmalar, Ukrayna'nın kendi içinde yaşadığı politik istikrarsızlık ve ekonomik sorunlar hem Birlik'in kendisini hem de Rusya'ya büyük oranda bağımlı olan üye ülkeler ve Türkiye'yi doğal olarak tedirgin etmektedir.

---

<sup>57</sup> Erhan Büyükkakinci, a.g.e, s. 21

Bu durum Rusya-Ukrayna arasında vuku bulan 2006 ve 2009 yıllarındaki gaz krizlerinde olduğu gibi yeniden o günlerde yaşanan sıkıntılara benzer problemler doğurabilir. Rus gazına ve transit ülke olarak da Ukrayna'ya bağımlı olan özellikle Güneydoğu Avrupa ülkeleri enerji arz güvenliği bağlamında tedirgin olmakta ve gerek kendileri ulusal çapta gerekse AB Birlik düzeyinde çözüm üretmeye çalışmaktadır. Henüz bir kesinti söz konusu olmamakla beraber her an yaşanabilir endişesi taşıyan bu ülkeler özellikle daha önceki krizlerin kış aylarına denk gelmiş olması ve şu anda da sonbahara doğru ilerlememiz göz önüne alınırsa yeniden bir kış krizi yaşanabileceği yönünde kaygılar mevcuttur. Çünkü sanayinin durma noktasına gelmesinin de ötesinde 2009 yılında çetin kış koşullarında insanlar neredeyse donma tehlikesi geçirmişlerdi.<sup>58</sup>

### 3.3. Kültürel İlişkiler

Ruslar ve Ukraynalılar Slav olmanın yanı sıra dilsel ve kültürel olarak da birbirine yakın toplumlardır. Ukrayna ve Rusya'nın tarihi genel olarak "Kievan Rus" olarak bilinen ve üç Slav ırk olan Rusya, Ukrayna ve Belarus'a dayanmaktadır. (Rywkin, 2010: 6). 45 Milyon nüfusa sahip olan Ukrayna'da çok çeşitli etnik bir yapı görülmektedir. Fakat ülkede

---

<sup>58</sup> Arzu Yorkan, "Rusya-Ukrayna Çıkmazı ve Enerji Güvenliği: AB ve Türkiye Olası Bir Gaz Krizine Karşı Ne Kadar Hazır?", [http://www.bilgesam.org/incele/1771/-rusya-ukrayna-cikmazi-ve-enerji-guvenligi--ab-ve-turkiye-olasi-bir-gaz-krizine-karsi-ne-kadar-hazir-/#.WVv\\_OYTyIM8](http://www.bilgesam.org/incele/1771/-rusya-ukrayna-cikmazi-ve-enerji-guvenligi--ab-ve-turkiye-olasi-bir-gaz-krizine-karsi-ne-kadar-hazir-/#.WVv_OYTyIM8) (Erişim tarihi: 28.05.2017)

çoğunlukla doğu bölgesinde yaşayan ve toplam nüfusun %17.3'ünü oluşturan Ruslar en büyük azınlık gruptur. Bununla birlikte, diğer grupların oranları şu şekildedir: “Ukraynalılar %77.8, Beyaz Ruslar %0.6, Moldovalılar %0.5, Kırım Tatarları %0.5, Bulgarlar %0.4, Macarlar %0.3, Romanyalılar %0.3, Polonyalılar %0.3, Yahudiler %0.2 ve diğerleri %1.8”. Ülkedeki bu heterojen yapı, Ukrayna’da doğu-batı bölünmüşlüğüne ortaya çıkarabilmektedir. Ukrayna’daki bu etnik farklılığın tarihsel nedenleri vardır. Yüzyıllardır ülkenin doğu bölgesi Rusya’nın, batı bölgesi ise Avusturya ve Polonya’nın işgalinde yaşamak durumunda kalmıştır. Bu noktada, işgal edenlerin yürüttüğü yerleştirme ve kültür politikaları Ukrayna’nın bugünkü etnik yapısı oluşmasında önemli bir etki yapmıştır. Örneğin, Çarlık Rusya’sı ve SSCB yönetimlerinde Ruslar bilinçli olarak Ukrayna’ya iskân edilmişlerdir. Bu politikaların en dramatik olanı, Stalin döneminde yaşanmıştır. 1930 yıllarda Ukraynalı çiftçilerin kooperatifleştirilen çiftliklere katılmayı reddetmeleri nedeniyle infaz edildikleri belirtilmektedir. Diğer yandan, Stalin döneminde çıkan kıtlığın 10 milyon civarında Ukraynalının hayatını kaybetmesine yol açtığı, bu ölenlerin yerine de yine Rusların yerleştirildiği görülmektedir. Bununla birlikte, etnik yerleştirmelerin ve değişiklik çabalarının gözlendiği bir başka yer ise Kırım bölgesidir. Bu bağlamda, Kırım Tatarlarının II. Dünya Savaşı sürecinde, Naziler ile işbirliği yaptıkları belirtilerek Stalin döneminde sürgüne gönderildikleri gözlenmekte, yerlerine ise Ruslar yerleştirildiği görülmektedir. Bu uygulamaların neticesinde, günümüzde bakıldığında bölgenin 2 milyon civarındaki nüfusunun %60’ını Ruslar, %25’ini Ukraynalılar, %13’ünü ise Tatarlar oluşturduğu görülebilir. Diğer yandan, bölünmüşlüğün bir

başka çerçevesi ise tarihsel süreçte meydana gelen olaylardan kaynaklanan ülkedeki mezhepsel ayrılıktır. XI. Yüzyılda, Kiev Rusya'sında Ortodoksluk hâkim iken; Litvanya ve Polonya'nın etkisinde olan batı bölgelerinde Katoliklik yaygındır. Diğer bir deyişle, “milliyetçi ve Batı yanlısı olan Katolikler Moskova'dan bağımsızlığını ilan eden Kiev Patrikhanesi'ne bağlıdır”. Rusya'ya yakın olan Ortodokslar ise Moskova Patrikhanesi'nin Ukrayna Metropolitliğine bağlıdır. Ortodokslar çoğunlukla Ukrayna'nın doğusunda yaşamakta ve Rusçaya yakın bir dil kullanmaktadır.<sup>59</sup>

---

<sup>59</sup> A. Sait Sönmez, Harun Bıçakci, Cuma Yildirim, “Kırım Sorunu Bağlamında Rusya Ukrayna İlişkilerinin Analizi”, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/260523> (Erişim tarihi: 27.05.2017) , ss. 794-795

## SONUÇ

Tarihen slav halklarına ve kültürüne öncüllük etmek isteyen Rusya ve Ukrayna arasında rekabee dayalı bir ilişki mevcut olmuştur. Rusların emperyal güç olmalarına karşın, Ukrayna ruslar dahil farklı devletler tarafından farklı dönemlerde işgala maruz kalmış ve ister kültürel, isterse de ekonomik açıdan Rusyadan tamamen farklı düzeyde bir gelişme göstermiştir. Nitekim ister edebiyat adamları bakımından olsun, isterse de ilm alanlarında faaliyet gösteren alimleri bakımından iki devlet arasında açık fark oluşmuştur. Ukraynanın farklı etnik gruplara sahip olması ve farklı devletlerin kontrolü altında olması onları Rusyadan farklı kılan temel unsurların başında gelmektedir. Ancak her zaman Rusya ve Ukrayna arasında slav kültürüne liderlik etmek için kıyasıya rekabet mevcut olmuş ve günümüzde de devam etmektedir.

17. yüzyılda Ukrayna topraklarının bir kısmının ve sonrasında Osmanlı ve Lehlerinde zayıflaması üzerine tamamen Rusya tarafından ele geçirilmesiyle Ukrayna üzerinde uzun dönemli Rusya baskısı başlamıştır. SSCB dağılana kadar mevcut olan Rusya kontrolü Ukraynanın sahip olduğu kültürel mirası tam olarak yok ede bilmemiştir. Bu sebepten de SSCB dağıldıktan sonra Ukrayna kendi kimliğini oluşturmaya başlamıştır. Ancak Ukrayna nüfusunun ukraynanlılardan sonra en büyük kısmının ruslardan oluşması bunu başarmaya mani olan temel nedenlerden biri olmuştur. Nitekim Rusya Ukraynada yaşayan rus nüfusu benahe ederek farklı dönemlerde Ukraynaya müdahalelerde bulunmuştur. Bunlardan en kanlısı ve şiddetlisi Kırımın Rusya tarafından 2014 yılında ilhak edilmesi olmuştur.

Yazılanlardan aydın bir şekilde görüldüğü gibi tarihen mevcut olan rekabet günümüzde de tüm şiddetiyle devam etmekte ve aynı kökten gelmelerine rağmen Rusya ve Ukrayna arasında hep bir düşmancılık var olmuştur. Bir birlerine ekonomik açıdan bağımlı oldukları için ilişkilerde farklı dönemlerde iyileşmeler olsa da genel itibariyle hep bir olumsuzluk hüküm sürmüştür.

Rusyanın kış aylarında ekonomik ve doğal gaz ambargosu uygulaması Ukraynayı kendinden daha da uzaklaştırmış, Avrupayla daha da yakınlaşmaya itmiştir. Bundan ilave, Avrupanın genişleme politikasına olumlu bakan Ukraynaya ders vermek ve stratejik öneme sahip Kırımı elden vermemek için Rusya 2014 yılında Kırımı ilhak etmiş, bunun yanı sıra Ukrayna dahilinde yeni munakaşa ocakları yaratmış ve Ukraynaya karşı vuruşan gruplara gizli ve açıktan destek göstermiştir. Bu da Ukrayna ve Rusya ilişkilerini daha da kötüleşdirmiştir. Günümüzde Rusya ve Ukrayna arasında önceki dönemlerle kıyasda her alanda ilişkiler ya tamamen yok olmuş veya çok düşük seviyededir.

## KAYNAKÇA

### Kitaplar

ÖZDAL, Habibe, **AB ve Rusya Arasında Ukrayna: Hayaller ve Gerçekler**, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınları: 26, Ankara, Kasım 2013.

ÖZDAL, Habibe, **Sovyetler Birliği'nin Dağılmasından Kırım'ın İlhakına Rus Dış Politikasında**, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınları: 67, Ankara, Haziran 2016.

MUNASIPOVA, Malika; YDYRYS, Kanat, **Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Rusya'nın Dış Politikası'nda Avrasya Birliği Projesi**, Karadeniz Araştırmaları, Ankara, Bahar 2015.

Mikail Elnur Hasan, **Rus Dış Politikası ve Yeni Çar Putin**, Konya, IQ Kültür Sanat Yayıncılık-2007.

### Makaleler

BEDİRHANOĞLU, Pınar, “Rusya’da Kapitalist Dönüşüm Süreci, Yolsuzluk ve Neoliberalizm”, **Toplum ve Bilim Dergisi**, Cilt:6, , No.92, 2015, ss. 1-3

Rusya’nın Dış Politikası Ukrayna ve Suriye Stratejisi, **Stratejik Düşünce analiz Merkezi**, Cilt: 8, Sayı:3, Aralık 2015, ss. 8-9

TÜYSÜZOĞLU , Göktürk, “Ukrayna’da Turuncu Devrim’in Sonu”,  
**Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi**, Sayı 3,  
Ocak 2011, ss. 64-79.

### **İnternet Kaynakları**

SOLTAN, Elnur, “Coğrafya, Tarih ve Rus Kimliği,  
<http://www.21yyte.org/assets/uploads/files/064-094%20elnur.PDF>  
(Erişim tarihi: 23.05.2017)

YÜCEL, Mualla Uydu, “Rusya Tarihi”,  
[http://www.academia.edu/11167684/Rusya\\_Tarihi](http://www.academia.edu/11167684/Rusya_Tarihi) (Erişim tarihi:  
22.05.2017)

“Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Birliği (SSCB)”,  
[http://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/sovyet-sosyalist-cumhuriyeti-](http://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/sovyet-sosyalist-cumhuriyeti-birligi-sscb-310)  
[birligi-sscb-310](http://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/sovyet-sosyalist-cumhuriyeti-birligi-sscb-310) (Erişim tarihi: 25.05.2017)

“Rusya'nın Coğrafi Durumu ve Özellikleri”,  
[http://www.rusca.pro/2013/02/rusyanin-cografı-durumu-ve-](http://www.rusca.pro/2013/02/rusyanin-cografı-durumu-ve-ozellikleri.html)  
[ozellikleri.html](http://www.rusca.pro/2013/02/rusyanin-cografı-durumu-ve-ozellikleri.html) (Erişim tarihi: 28.05.2017)

“Moskova Notları” ,  
[http://moskovanotlari.blogspot.com/2016/08/rusya-federasyonu-ulke-](http://moskovanotlari.blogspot.com/2016/08/rusya-federasyonu-ulke-cografyas.html)  
[cografyas.html](http://moskovanotlari.blogspot.com/2016/08/rusya-federasyonu-ulke-cografyas.html) (Erişim tarihi: 29.05.2017)



ADAM, Robert (Çeviri: Şebnem Gökçen Dünder), Küreselleşme ve Mimarlık, Ege Mimarlık 2008, <http://izmimod.org.tr/egemim/66/26-31.pdf> (Erişim tarihi: 12.05.2017)

“Rusya Ülke Raporu”, İzmir Ticaret Odası,  
[http://izto.org.tr/demo\\_betanix/uploads/cms/yonetim.ieu.edu.tr/5606\\_1470815421.pdf](http://izto.org.tr/demo_betanix/uploads/cms/yonetim.ieu.edu.tr/5606_1470815421.pdf) (Erişim tarihi: 03.06.2017)

ÇOLAK, Ömer Faruk, “Rusya Ekonomisi Üzerine, İktisat ve Toplum, Sayı 51, 2015, [http://www.omerfarukcolak.com/wp-content/uploads/2015/04/51\\_OFC.pdf](http://www.omerfarukcolak.com/wp-content/uploads/2015/04/51_OFC.pdf) (Erişim tarihi: 17.05.2017)

“Rusya Ülke Raporu”, TETSIAD,  
[http://www.tetsiad.org/files/downloads/bilgi\\_bankasi/ulke\\_raporlari/RUSYA%20Ulke%20Raporu.pdf](http://www.tetsiad.org/files/downloads/bilgi_bankasi/ulke_raporlari/RUSYA%20Ulke%20Raporu.pdf) (Erişim tarihi: 24.05.2017)

DİRİÖZ Hüseyin, Rusya Federasyonu’nun Siyasi Yapısı ve Yönetimi, 01.03.2017,  
<http://moskova.be.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=219665>  
(Erişim tarihi: 28.05.2017)

“Rusya Ülke Raporu, Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı”,  
[http://www.oka.org.tr/Documents/Rusya\\_Ulke\\_Raporu.pdf](http://www.oka.org.tr/Documents/Rusya_Ulke_Raporu.pdf)  
(Erişim tarihi: 01.06.2017)

İBRAHİMOV, Aydın , “Rusya’da Siyasi Sistemin Temel Özellikleri”,  
<http://www.dagarcikturkiye.com/rusyada-siyasi-sistemin-temel-ozellikleri-yd-176.html> (Erişim tarihi: 21.05.2016)

Rabia BİLGE, PUTİN DÖNEMİ RUSYA’SINA GENEL BİR BAKIŞ,  
<http://sahipkiran.org/2016/05/14/putin-donemi-rusyasi/> (Erişim tarihi: 02.06.2017)

“Ukrayna”, <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c42/c420051.pdf>  
(Erişim tarihi: 15.05.2017)

“Ukrayna Ülke Raporu”, <http://korfezto.org.tr/files/ukrayna-ulke-raporu.pdf> (Erişim tarihi: 24.05.2017)

ESEN Bora, “Ukrayna Ülke Raporu”, Ankara - April, 2011, s. 4  
Abdurrahman Korkmaz, Ukrayna Cumhuriyeti, Karadeniz Teknik Üniversitesi Vakfıkebir MYO, <http://www.korkmaz.cc/wp-content/uploads/UE.pdf> (Erişim tarihi: 12.05.2017)

“Ukrayna Ekonomisi ve Bankacılık Sektörü”, NİSAN 2012,  
<http://www.ukrturk.net/wp-content/uploads/2012/04/Ukrayna-Ekonomisi-2011Y-sonuclari.pdf> (Erişim tarihi: 27.05.2017)

“Ukrayna Ülke Raporu, Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı”,  
[http://www.oka.org.tr/Documents/Ukrayna\\_Ulke\\_Raporu.pdf](http://www.oka.org.tr/Documents/Ukrayna_Ulke_Raporu.pdf) (Erişim tarihi: 25.05.2017)

“Ukrayna Ülke Bülteni” 2012,  
<https://www.deik.org.tr/uploads/ukrayna-ulke-bulteni.pdf>  
(Erişim tarihi: 14.05.2017)

BALCI, Çağatay, “Ukrayna Jeopolitiği, Nisan” 2014,  
[http://www.usbed.org/yayinlar/ukrayna\\_jeopolitigi.pdf](http://www.usbed.org/yayinlar/ukrayna_jeopolitigi.pdf)  
(Erişim tarihi: 11.05.2017)

AKIN, Utku, “Ukrayna – Rusya Sorunu ve Bölgesel Etkileri”,  
<http://www.evsam.org/utku/99-ukrayna-rusya-sorunu-ve-bolgesel-etkileri.html> (Erişim tarihi: 28.05.2017)

“Tarihsel Perspektiften Ukrayna-Rusya Gerilimi” ,  
<http://akademikperspektif.com/2014/05/18/tarihsel-perspektiften-ukrayna-rusya-gerilimi/> (Erişim tarihi: 22.05.2017)

TORBAKOV, Igor, “Rusya’dan Ayri ya da Rusya’nin Bir Parçası: Ukrayna-Rusya İlişkilerinin Kederli Bir Destanı”,  
<http://www.21yyte.org/assets/uploads/files/297-314%20igor.PDF>  
(Erişim tarihi: 18.05.2017)

“Ukrayna’nın Jeopolitik Önemi”, <http://www.evsam.org/utku/110-ukrayna-nin-jeopolitik-onemi.html> (Erişim tarihi: 16.05.2017)

ÖZBAY, Fatih, “Rusya’nın Ukrayna Politikası ve Kırım Hamlesi”,  
[http://www.academia.edu/6659792/Rusyan%C4%B1n\\_Ukrayna\\_Politikas%C4%B1\\_ve\\_K%C4%B1r%C4%B1m\\_Hamlesi](http://www.academia.edu/6659792/Rusyan%C4%B1n_Ukrayna_Politikas%C4%B1_ve_K%C4%B1r%C4%B1m_Hamlesi)  
(Erişim tarihi: 18.05.2017)

BAYRAKLI, Enes, “Avrupa Birliği’nin Ukrayna Kriziyle İmtihani”,  
[http://file.setav.org/Files/Pdf/20140325182303\\_avrupa-birliginin-ukrayna-kriziyle-imtihani-pdf.pdf](http://file.setav.org/Files/Pdf/20140325182303_avrupa-birliginin-ukrayna-kriziyle-imtihani-pdf.pdf) (Erişim tarihi: 03.06.2017)

AKSÖZ, Abdulkadir, Karadeniz’in Kilidi: Kırım’ın İlhaki Sorunu,  
<http://ulkemasalari.org/wp-content/uploads/2017/03/KARADEN%C4%B0Z%C4%B0N-K%C4%B0L%C4%B0D%C4%B0-KIRIM.pdf>  
(Erişim tarihi: 02.06.2017)

AŞIK, Mustafa, “KIRIM MESELESİ”, <http://www.evsam.org/asik/20-kirim-meselesi.html> (Erişim tarihi: 05.06.2017)

AĞIR, Osman, “Rusya- Ukrayna Krizi”nin Avrasya Ekonomik Birliği Bağlamında Değerlendirilmesi,  
<http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/download/article-file/264633> (Erişim tarihi: 04.06.2017)

SAĞLAM, Mühdan,” 21. Yüzyılda Küresel Rekabetin Zemini Ukrayna”,  
<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/1929/20218.pdf> (Erişim tarihi: 01.06.2017)

YORKAN, Arzu, “ Rusya-Ukrayna çıkması ve Enerji Güvenliği: AB ve Türkiye Olası Bir Gaz Krizine Karşı Ne Kadar Hazır?”,

[http://www.bilgesam.org/incele/1771/-rusya-ukrayna-cikmazi-ve-enerji-guvenligi--ab-ve-turkiye-olası-bir-gaz-krizine-karsi-ne-kadar-hazir-/#.WVv\\_OYTyiM8](http://www.bilgesam.org/incele/1771/-rusya-ukrayna-cikmazi-ve-enerji-guvenligi--ab-ve-turkiye-olası-bir-gaz-krizine-karsi-ne-kadar-hazir-/#.WVv_OYTyiM8) (Erişim tarihi: 28.05.2017)

SÖNMEZ , A. Sait, Harun Bıakcı, Cuma Yıldırım, “Kırım Sorunu Bağlamında Rusya Ukrayna İlişkilerinin Analizi” ,

<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/260523> (Erişim tarihi: 27.05.2017)